

Malmö högskola

Lärande och samhälle

Barn Unga Samhälle

Examensarbete

15 högskolepoäng, grundnivå

Draken har gömt sig!

- En kvalitativ studie om pedagogers möte med barns bildskapande

The dragon has hidden itself!

- *A qualitative study about how pedagogues meet childrens creative work*

Sanja Mijic

Lärarexamen 210hp
Barndoms- och ungdomsvetenskap
Slutseminarium 2013-11-08

Examinator: Åse Piltz
Handledare: Magnus Wikdahl

Sammanfattning

Det övergripande syftet med min studie är att undersöka hur pedagoger på en förskola arbetar med barns kommunikation i bildskapande aktiviteter.

Utifrån syftet har jag valt att undersöka fyra aspekter. Jag har undersökt hur pedagogers och barns möte ser ut. Vidare har jag försökt ta reda på vilka intentioner pedagoger har med bildskapande aktiviteter. Jag har också tittat på miljöaspekter där jag bland annat genomfört en miljöbeskrivning av förskolan, för att läsarna lättare ska bilda sig en helhet kring förskolan. För att lättare förstå vad barn vill förmedla med sina bilder har jag undersökt detta genom att göra en bildanalys.

För att besvara syftet samt frågeställningarna har jag genomfört kvalitativa observationer samt intervjuer. Dessa har sedan analyserats med hjälp av tidigare forskning samt teoretiska perspektiv.

Studien visar att pedagoger har olika intentioner med sina bildskapande aktiviteter. Pedagogen har en viktig roll i mötet med barnen genom att vägleda dem samt stimulera de i deras bildskapande och ha ett medvetet reflekterande förhållningssätt. Bildanalysen visar att barn vill kommunicera ett budskap till omgivningen genom de bilder som de skapar. Studien belyser även att miljön har en påverkan på barns möjligheter till att utforska sitt skapande.

Nyckelord: bildskapande, bild, kommunikation, relationer

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
Ett barn har hundra språk	6
1.1 Bakgrund och problemställning.....	6
1.2 Syfte och frågeställningar	8
2. Forskningsöversikt och teoretisk förankring	9
2.1 Språk har olika ansikten	9
2.2 Bild och kommunikation	10
2.3 Att tolka barnbilder.....	11
2.4 Vygotskijs sociokulturella teori.....	12
2.5 Dokumentation och pedagogens roll i arbete med bild	12
2.6 Definition av begreppen bild och kommunikation	14
2.7 Litteraturens samt de teoretiska perspektivens betydelse för arbetet	15
3. Metod	17
3.1 Metodval och diskussion	17
3.2 Urval och genomförande	20
3.3 Etiska överväganden.....	22
3.4 Empiriska insamlingens resultat, användbarhet och tillförlitlighet	23
3.5 Bildanalys som en metod.....	25
4. Presentation av empiriskt material, analys och resultat	28
4.1 Beskrivning av Rymden	28
4.2 Lärarlett bildskapande	30
4.3 Intervjuerna.....	36
4.4 Tolkning av barnens bilder	38
4.5 Analys och teoretisk tolkning	43
4.6 Sammanfattning av resultat	52
5. Slutsats och diskussion	54
Käll- och litteraturförteckning	56
Bilaga 1	58
Bilaga 2	59

1. Inledning

Ett barn har hundra språk

Barnet har hundra språk.

Hundra händer

Hundra tankar

Hundra sätt att tänka på

Att leka och tala på

Hundra alltid hundra

Hundra världar att upptäcka

Ett barn har hundra språk

(och därtill hundra hundra hundra) men berövas nittionio

(Loris Malaguzzi, efter Wallin 1996:10)

1.1 Bakgrund och problemställning

Under min tid på Lärarutbildningen har mitt intresse väckts för hur pedagoger i förskolan arbetar med barns kommunikation genom den estetiska metoden bild.

Som citatet ovan anger finns det andra sätt att se på barns språk som kan uttryckas på olika sätt. Citatet belyser även ett problem, att barns andra möjligheter till att uttrycka sig, som beskrivs som ”hundra språk”, inte utnyttjas till fullo. Därför har citatet väckt mitt intresse för att undersöka detta område närmre.

Då jag läser till förskollärare tycker jag att det kunde vara intressant att fördjupa mig inom området bild, eftersom estetiska uttrycksformer har en viktig roll i förskolan för att främja barns lärande och utveckling.

Gällande *Läroplan för förskolan reviderad 2010*, står det följande:

Att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, sång och musik, drama, rytmik, dans och rörelse liksom med hjälp av tal- och skriftspråk utgör både innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns utveckling och lärande. (Lpfö98, rev 2010 s 9)

Förskolans läroplan lyfter alltså fram bland annat bilden som en alternativ uttrycksform. Det innebär att också alla pedagoger har en viktig roll i förskolan, för att utveckla barnens bildskapande då arbetet i förskolan ska grundas på läroplanen.

Förutom att det ingår i min framtida yrkesroll att tillvarata bild som kommunikationsform, finns det även ett problem som föreligger i samhället kring synen på bild.

Professorn Gunilla Dahlberg och docenten Gunnar Åsen (2005) menar att de vuxnas syn på barns kommunikation grundas på en förutfattad mening. Det verbala språket prioriteras mer vilket författarna förhåller sig kritiska mot. Pedagogerna bör ändra sitt synsätt på kommunikation, genom att även ta vara på bilden som ett uttryckssätt, då varje barn bär på olika erfarenheter samt kunskaper som också kan uttryckas genom bilder.

Specialpedagogen Merete Holmsen (2005) menar att pedagoger har ett omedvetet sätt att förhålla sig till barns kommunikation, där den vuxne tenderar att inte reflektera över sitt tillvägagångssätt. Detta kan avspeglas i pedagogers bemötande av barns bildskapande. Vidare anser Holmsen att den vuxne kan visa ansatser till att styra barnen i deras skapande, vilket gör att barnen kan få en minskad möjlighet till att utforska sina erfarenheter via bilder.

Just att synen på barns kommunikation ser ut på ett visst sätt i dagens samhälle förstärker mitt intresse till att vilja undersöka detta område närmre. Samtidigt är det viktigt att heller inte utesluta det verbala språket, då det också är en del av barns kommunikation. Även om jag i utbildningen fått kunskap om de olika estetiska uttryckssätten och dess betydelse, visar det sig att det i praktiken finns olika sätt som pedagoger förhåller sig till denna typ av kommunikation i sitt yrke. Därför är det spännande att studera detta område närmare, där jag förhoppningsvis kommer ha nytta av den fördjupade kunskap jag får kring barns kommunikation och tillämpa det i min framtida yrkesroll.

Samtidigt riktar sig min uppsats till allmänheten, som kanske har ett intresse av barns kommunikation med bilden som ett alternativt uttryckssätt och som vill veta mer om bildens

roll i förskolan. Även yrkesverksamma pedagoger kan ta del av detta arbete som jag hoppas att de kan inspireras av, samt utveckla sina kunskaper inom området bildkommunikation.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med mitt examensarbete är att ta reda på hur några pedagoger på en förskola arbetar med barns kommunikation i bildskapande aktiviteter. Jag har valt att undersöka fyra olika aspekter av bildskapandet i förskolan för att uppnå uppsatsens syfte. Dessa är följande:

- Hur ser samspelet (mötet) ut mellan pedagoger och barn?
- Vilka intentioner har pedagogerna med de bildskapande aktiviteterna?
- Hur ser miljön ut i de bildskapande aktiviteterna?
- Vad vill barnen förmedla i sina bilder?

2. Forskningsöversikt och teoretisk förankring

I detta kapitel kommer jag att presentera litteratur som behandlar tidigare forskning inom mitt intresseområde bild och kommunikation i förskolan .

2.1 Språk har olika ansikten

Elisabeth Ahlner Malmström, som är förskollärare samt forskare inom pedagogik, lyfter fram bildens betydelse som kommunikationsform. Hennes bok *Är barns bilder språk* grundas på praktiska erfarenheter med barn på en förskola i Lund. Hon vill med denna bok uppmärksamma bildens betydelse för barns kommunikation, samt medvetet få pedagoger att begrunda sitt synsätt. (Ahlner Malmström 1991)

Ahlner Malmström (1991) menar att språket innefattar inte bara det verbala språket, utan mycket mer än så. Språket utvecklas på olika sätt i vänster respektive höger hjärnhalva, som har sina olika funktioner. Det är med den högra hjärnhalvan som vi kan använda vår kreativitetsförmåga där vi tar del av färg, form, rörelse, bild, rum osv. Den högra hjärnhalvan är mest aktiv i förskoleåldern, där barnen kan kommunicera på olika sätt genom att ta del av estetiska uttrycksformer. Vidare betonar Ahlner Malmström att det är värdefullt att se bild som en form av språk, då vi kan kommunicera bland annat via bilder. Det verbala språket ska inte vara alltför dominerande, då barns inläring ser olika ut och då de kan uttrycka sig även genom estetiska uttrycksformer. Detta kräver att pedagoger ändrar sin inställning, ser språket ur ett större perspektiv och dess möjligheter.

Gunilla Dahlberg är professor i pedagogik på Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet och intresserar sig för barns kommunikation och lärande genom estetiska processer. Gunnar Åsén är docent i pedagogik och undervisar vid Institutionen för didaktik och pedagogiskt arbete vid Stockholms universitet. Han är även undervisningsråd på Skolverket och har tidigare varit aktiv som professor i bildpedagogik vid Konstfack. Tillsammans med Gunilla Dahlberg har han genomfört två forskningsprojekt som berör förskolans värld och dess frågor.

I en artikel om den italienske pedagogen Loris Malaguzzi lyfter Dahlberg och Åsén (2005) betydelsen av att se barns kommunikation i en större kontext. Pedagogens roll är viktig i mötet med barnen, där de ska vara öppna för barns kreativa förmågor och olika sätt att

uttrycka sig. Utmaningen ligger i, enligt författarna, att bryta det invanda tankemönster som pedagoger och samhället i övrigt har kring barns kommunikation. Då varje barn bär på olika erfarenheter samt kunskaper, måste pedagoger finna nya vägar till barns kommunikation. Detta kan ske genom att ta vara på den estetiska uttrycksformen bild samt uppmuntra barnen till bildskapande aktiviteter. Det är bland annat genom bilden som vissa barn kommunicerar samt delar med sig av sina upplevelser, tankar, erfarenheter i mötet med andra.

2.2 Bild och kommunikation

Anders Marner och Hans Örtegren (2003) är båda universitetslektorer vid Institutionen för estetiska ämnen, Lärarutbildningen vid Umeå Universitet. Författarna beskriver i artikeln ”En kulturskola för alla - estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv” olika dimensioner att se på begreppen språk och kommunikation.

Pedagoger i förskolan bör, enligt Marner och Örtegren (2003), se begreppen språk och kommunikation ur ett större perspektiv, eftersom förskolan är en plats som ska främja barnens språk och kommunikation. Då barn ligger på olika nivåer i det verbala språket är det viktigt att pedagogerna är medvetna om att barns kommunikation kan se ut på olika sätt. Därför har bild- och skapande aktiviteter också en viktig roll i förskolan, eftersom vissa barn kan använda sig av sin kreativitet där de kan ges en möjlighet till att uttrycka något via sina bilder som pedagoger ska se till att uppmuntra och bekräfta. Barnen bör ses som aktiva skapande individer där de kan dela med sig av sina upplevelser, tankar, känslor till andra i sin omgivning där alla ingår i en aktiv lärandeprocess. (Marner och Örtegren, 2003)

Bild- och skapande aktiviteter har en stor betydelse i förskolan, menar förskolläraren Ann Granberg (2001). Där ingår det olika pedagogiska material (t e x lera) och som pedagoger kan se som en tillgång. Barnen är aktiva i dessa aktiviteter där deras motorik, fantasi- och kreativitetsförmåga tränas. Samtidigt leder dessa aktiviteter till att barnen kan utforska de olika materialen. Genom dessa estetiska aktiviteter ges också barnen möjligheter att kommunicera. (Granberg, 2001)

Barnes (1994) är konstnär och undervisar i pedagogik vid University of East Anglia, Norwich. Han menar att barn kan betraktas som konstnärer där de tränas i sin fantasi- och kreativitetsförmåga. Fantasin skapas i form av mentala bilder i barnens huvud som sedan barnen försöker föra ner på papper. Barnes hävdar vidare att det som barn visualiserar innan det görs till en slutprodukt är en bra övning för fantasiförmågan. Därför har pedagoger en

viktig roll att uppmuntra barnens kreativitet och ta vara på bilden som uttrycksmedel. Det finns heller ingen rätt eller fel tolkning i det som barnen skapar, utan barnen har sitt speciella sätt att kommunicera på, via bilden. Det är bland annat genom bilden som vissa barn delar med sig av sina tankar, idéer och upplevelser. (Barnes 1994)

Merete Holmsen (2005) förskollärare samt specialpedagog med arbetslivserfarenhet vid barnkliniken på Rikshospitalet i Oslo, beskriver samtalsbilders betydelse för barns kommunikation. Hon har inspirerats av olika projekt hon gjort, samt möten med barn i förskolor men också från egna privata upplevelser, där fokus har legat på samtalsbilder som kommunikationsform.

Holmsen menar att en bild kan förmedla mycket, däribland känslor som barn kan relatera sig till, beroende på vad de upplevt. Den vuxne bör ge barnen tid att fundera över vad bilderna förmedlar, samt uppmuntra till samtal. Att förbereda sig för ett sådant samtal genom en samtalshandbok med diskussionsfrågor är också viktigt, då det bör finnas en mening med samtalsaktiviteten som kan effektivisera barns kommunikation samt lärande. (Holmsen 2005)

2.3 Att tolka barnbilder

Elisabeth Ahlner Malmström (1991) beskriver en bildpedagogisk metod som bygger på ett semiotiskt och kommunikationsteoretiskt perspektiv och som syftar till att förstå barns bildspråk. Barn ges möjlighet att genom sitt bildskapande dela med sig av tankar, känslor och upplevelser till omgivningen. Bilden blir på så vis ett kommunikationssätt. Den bildpedagogiska metoden handlar också om att det i bilder ingår tecken som har sina betydelser och tolkningar. Bilderna blir ett kommunikationsmedel där det finns en sändare och mottagare. I tolkningsprocessen ingår val av färg, form, ljus etc. där bilden också oftast sätts in i en kontext. Ahlner Malmström (1991) menar vidare att beroende på hur pedagoger utformar bildskapande aktiviteter kommer det att leda till att barn kan skapa olika bilder med olika syften. Bilderna är värdefulla eftersom det har ett innehåll som barnen kan dela med sig av till andra i sin omgivning – ett budskap förmedlas. Jag återkommer till detta perspektiv och Ahlner Malmströms bildpedagogiska metod i kapitel 4.

2.4 Vygotskijs sociokulturella teori

Roger Säljö (2002) professor vid Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande vid Göteborgs universitet, fokuserar sina forskningsintressen på lärande i sociala sammanhang. Han studerar hur människor formas och utvecklas i mötet med andra, samt hur samspelet ser ut. Säljö utgår ifrån den ryske utvecklingspsykologens Lev Vygotskijs sociokulturella teori som har tagit alltmer plats i förskolan och har en stor betydelse för den pedagogiska debatten. Teorin grundas på att individer ingår i ett socialt samspel där man tar del av varandras erfarenheter, tankar, kunskaper och upplevelser. Genom att individer kommunicerar och samspelar med varandra uppstår en aktiv lärandeprocess. Alla dessa erfarenheter, tankar, kunskaper, upplevelser som man tar del av kan göras till ens egen. Vygotskij menar att barnen utvecklas ständigt då dem samspelar med andra, lär sig nya saker och där allt tolkas på olika sätt. I den sociokulturella teorin kan barns bildspråk se olika ut och tolkas på olika sätt av omgivningen. Då barnens erfarenheter skiljer sig från andras tolkas bilder på olika sätt. Hur bilder tolkas av andra beror på också om det är något speciellt som framhävs med bilden på grund av att det är något särskilt som sändaren vill visa mottagaren med bilden. (Vygotskij efter Säljö 2000)

2.5 Dokumentation och pedagogens roll i arbete med bild

Hillevi Lenz Taguchi, professor på Svenska utbildningsdepartementet vid Stockholms universitet, intresserar sig för pedagogens roll i bildarbetet med barn i sin bok *Varför pedagogisk dokumentation?* .

Hon menar att det är betydelsefullt att pedagogerna i förskolan använder sig av pedagogisk dokumentation. Pedagogerna kan bland annat dokumentera det som barnen gör i sina aktiviteter, samtidigt som det blir ett sätt att synliggöra det som barnen kan. Dessutom bidrar det till ett sätt att fånga barnens lärandeprocess, men också hur man kan gå vidare med den pedagogiska dokumentationen. Genom pedagogisk dokumentation stödjer pedagogerna barnen i deras utveckling, men dokumentationen medför också ett sätt att reflektera över sitt pedagogiska arbete. Därför är det också viktigt att alla pedagoger samarbetar tillsammans och engagerar sig i den pedagogiska dokumentationen. (Lenz Taguchi 1997)

Hillevi Lenz Taguchi, har också samarbetat med Ann Åberg, förskollärare och verksam som kursledare på Reggio Emilia Institutet. Reggio Emilias grundtankar om miljöns betydelse för barns utforskningsmöjligheter har påverkat författarna och resulterat i en samverkan.

Åberg och Taguchi (2007) menar att miljön har en betydelse för barns möjligheter till bildskapande. Utformning av lokaler som finns att tillgå i förskolan bör tillvaratas och skapa bra lärandemiljöer för barnen, där barnen kan få utforska såväl rummen som det pedagogiska materialet som finns där. Då författarna intar ett lite mer kritiskt förhållningssätt till pedagogers möjligheter att skapa en sådan miljö, hänvisar man till flera faktorer. Svårigheten uppstår då rummen har ett litet utrymme, där lokalerna är trånga. Detta påverkar pedagogernas verksamhetskvalité, men även barnens utvecklingsmöjligheter. Det är viktigt även att miljön är föränderlig för barnen, att ommöbleringar av rummen görs, då barnen kan ha behov av det, och göra nya upptäckter.

Merete Holmsen (2005) betonar även hon pedagogens roll i kommunikationen med barnen. Hon menar att den vuxne kan brista i att uppmärksamma barns respons, signaler samt vad han eller hon vill förmedla. Pedagogen tenderar också att på ett omedvetet sätt inte föra en helt öppen kommunikation med barnet, se helheten i det som barnet vill kommunicera. Pedagogen bör också skapa en god relation till barnet, genom att ta kontakt, vara lyhörd för det som barn berättar (samt visar) . Detta är nödvändigt för att både mötet mellan pedagog och barn ska vara givande, och för att samspelet ska fungera på ett bra sätt.

I artikeln ”Titta, här blev det grönt!” som Maria Nöjd (2013) skrivit, delar förskolläraren Lena Grandin Eriksson med sig av sina erfarenheter kring mötena med barnen på förskolan. Hon betonar vikten av att låta barnen ägna sin tid åt sitt skapande, då det blir ett sätt för de att hitta sin uttrycksform. Grandin Eriksson är positivt inställd till barns skapande, då hon finner det intressant att ta reda på vad barnen förmedlar med sina bilder. Samtidigt förklarar hon att det är väsentligt att ge barnen utforskningsmöjligheter med olika material, där deras kreativitet kan utvecklas. Men framförallt menar Grandin Eriksson att pedagogen inte ska fokusera på skapanderesultatet, utan det är helheten som räknas, vad barnen uttrycker med sina bilder. Dessutom ska inte barnens målningar bedömas eller ”förfinas”, då alla har sina tolkningar av vad som skapats och det finns inget rätt eller fel.

2.6 Definition av begreppen bild och kommunikation

I detta avsnitt kommer jag att presentera några centrala begrepp och definitioner som utgör en grund för mitt arbete. I mitt arbete fokuserar jag mig på begreppen *bild* och *kommunikation*.

Kenneth Wide (2005), leg. psykolog, bildterapeut och bildkonstnär, definierar begreppet bild på följande sätt:

Bilden är ett eget kommunikationssystem, som talar till oss med eget språk. Den talar interaktivt under bildskapandet och fortsätter att tala och ge mening så länge bilden finns till. Liksom drömmar talar bilder genom symboler, men i bildskapandet dessutom genom val av material, sammansättning och uttryck. (Wide, 2005, s 192)

Bilden uppfattas således som ett eget uttryckssätt, ett sätt att kommunicera på till andra i vår omgivning. Det är genom detta uttrycksmedel som vi sänder ett budskap och där vi kan använda vår kreativitet i bildskapande aktiviteter.

Ann-Katrin Svensson, universitetslektor inom pedagogik, definierar begreppet kommunikation enligt nedanstående:

Med kommunikation avses att dela något med någon. Det latinska ordet *communicare* betyder göra gemensamt, en person delger andra något och det sker ett ömsesidigt arbete. Det kan gälla behov, tankar, önskningar, information, upplevelser eller känslor [...] Språk är ett av flera sätt att kommunicera. Andra sätt att kommunicera är genom dans, bild och andra konstformer. (Svensson, 2009, s 11-12)

Kommunikation beskrivs således ur ett större perspektiv. Det är i interaktion med andra som vi delar med oss av upplevelser, tankar och känslor. Hela tiden är vi beroende av vår omvärld för att kommunicera och vi kan göra det på olika sätt genom t.ex. estetiska uttrycksformer.

De olika definitionerna visar att bild och kommunikation kompletterar varandra. Bild är ett eget språk som kommuniceras till omgivningen. Kommunikation är en upplevelse som man delar med sig av, där bilden hjälper oss att förmedla vårt budskap till omvärlden.

2.7 Litteraturens samt de teoretiska perspektivens betydelse för arbetet

I detta avsnitt kommer jag att förklara vilken betydelse litteraturgenomgången samt de teoretiska perspektiven har påverkat de aspekter och frågor som jag lyfte fram i inledningen.

Hilevi Lenz Taguchis bok *Varför pedagogisk dokumentation* som behandlar pedagogens roll i bildarbetet med barn hjälper mig att förstå vilken betydelse pedagogen har i mötet med barns bildskapande aktiviteter. (Lenz Taguchi 1997) Även förskolläraren Merete Holmsen (2005) kommer genom sina erfarenheter och tankar kring pedagogens roll i barns kommunikation hjälpa mig i arbetet. Jag menar vidare att författarna genom sin litteratur kan bidra till att lättare förstå hur samspelet ser ut mellan pedagoger och barn samt vilken roll pedagogen har i detta möte.

De författare som presenterar olika synsätt på barns kommunikation tjänar också som ett hjälpmedel i mitt arbete. Bland annat kan Gunilla Dahlberg och Gunnar Åsén (2005) genom sin artikel om Loris Malaguzzi medverka till att jag ska få en djupare förståelse kring hur pedagoger arbetar med barns kommunikation samt vilken syn de kan tänkas ha på barnens kommunikationsbehov. Även universitetslektorens Anders Marner och Hans Örtegren (2003) beskrivning om de olika synsätten på språk och kommunikation tjänar som ett hjälpmedel i arbetet. När de presenterar bildskapandets betydelse för barns kommunikation och lyfter problematiken kring begreppet kommunikation kan det hjälpa mig vidare i arbetet. Jag kan utifrån författarnas och litteraturens stöd ta reda på bland annat hur pedagoger kan förhålla sig till barns bildskapande.

Hillevi Lenz Taguchi och Ann Åberg (2007) som lyfter miljöns betydelse för barns utforskande, utgör också en viktig grund i mitt arbete. Författarna kan genom sina tankar, erfarenheter och kunskaper bidra till att jag lättare förstår hur miljön och dess utformning kan påverka barns möjligheter till bildskapande.

Även Kenneth Wides definition av begreppet bild och Ann-Katrin Svenssons beskrivning av begreppet kommunikation kommer att tjäna som ett verktyg i mitt arbete. Definitionerna möjliggör till att bättre förstå hur pedagoger eventuellt kan möta barns bildskapande, samt hur de kan förhålla sig till begreppen bild och kommunikation. Definitionerna hjälper mig också

att lättare förstå vad begreppen bild och kommunikation rent generellt innebär som även kommer att fungera som ett analysverktyg i arbetet.

3. Metod

I detta kapitel kommer jag att redogöra för hur jag gått tillväga för att samla in det empiriska materialet till min undersökning.

Vidare kommer jag att närmare resonera kring forskningsetiken, dvs. hur jag har behandlat de etiska aspekterna i mitt arbete. Jag kommer även att diskutera materialets tillförlitlighet samt användbarhet och hur det eventuellt kan ha påverkat mitt arbete. Avslutningsvis kommer jag i kapitlet beskriva vilken metod jag kommer att använda mig av i bildanalysen, och hur jag kommer att gå tillväga genom metoden.

3.1 Metodval och diskussion

Jag har valt att arbeta utifrån en kvalitativ ansats därför att jag menar att det är en bra grund för att kunna besvara mitt syfte och mina frågeställningar. Jag har valt att arbeta med intervjuer och observationer för att lösa uppgiften.

Patel och Davidsson (2003) förklarar att en kvalitativ undersökningsmetod innebär att man utifrån intervjuer analyserar och bearbetar fram fakta av det man sett och hört. Vidare hävdar Patel och Davidsson att fördelen med intervjuer är att personen (eller personerna) som intervjuas har en möjlighet att utveckla sina svar. Hur frågorna är utformade är viktigt enligt författarna. Frågorna ska vara öppna, som möjliggör för personerna att reflektera över frågan och fördjupa sina svar. Slutna frågor, där personen kan ge korta svar bör undvikas, då det kan försvåra för personen att föra ett mer utvecklande resonemang.

Intervjuerna som jag utfört med pedagogerna är en del av den kvalitativa metoden, då jag försökt få fram de svaren jag behöver för att analysera mitt material. Vid intervjutillfällena har jag även försökt att ställa så öppna frågor som möjligt, för att kunna få ett tillräckligt underlag för mitt arbete. Den kvalitativa metoden har gjort det lättare för mig att kunna uppnå uppsatsens syfte, dvs. hur några pedagoger arbetar med barns kommunikation i bildskapande aktiviteter. Fördelen med intervjuerna är att jag fått en möjlighet att träffa pedagogerna och följdfrågor har alltid kunnat tas upp vid behov. Pedagogerna har då haft möjlighet att besvara frågor mer utförligt, och på det sättet underlättas arbetsprocessen. Inför intervjuerna har jag arbetat fram en kort intervjuguide som finns som bilaga till denna uppsats. (se bilaga 1)

Däremot bör jag inte utesluta vilka eventuella svårigheter som kan uppstå i en intervju. Jag menar att det är viktigt att medvetet kritiskt reflektera kring mitt metodval. En risk med intervjuerna är att det kan ske viss styrning från mitt håll, dvs. att jag leder och styr samtalet med de frågor som jag velat ställa. Det kan lätt ske att den som intervjuar kan påverkas av deltagarens svar och tar ställning till dessa, vilket kan påverka undersökningens resultat. När jag intervjuade pedagogerna försökte jag att inta ett så neutralt förhållningssätt som möjligt, genom att utgå från de tänkta frågorna men också vara lyhörd för pedagogers svar. De svar pedagogerna bidragit med ska inte påverka mig i den mån att jag tar ställning till om deras tankar är rätt eller fel. Min roll i intervjun har varit att hela tiden utgå från deras svar där jag försökt anpassa frågorna till syftet och frågeställningarna. Vid ett tillfälle fick jag omformulera en fråga, då en av pedagogerna inte riktigt förstod vad jag menade. Detta har gjort att jag då behövt anpassa frågan efter pedagogens förmåga att förstå vad syftet med min fråga var. Vad bristen på förståelse kan bero på är svårt att säga, men möjligen kan min formulering av frågan ha varit tydligare. Trots att frågan behövt anpassas har intervjun varit möjlig att genomföra, och även med övriga pedagoger.

En alternativ undersökningsmetod jag kunnat använda mig av i studien är den kvantitativa metoden, som enligt Patel och Davidsson (2003) syftar till att samla in resultat genom att bearbeta statistik där sammanställningar av enkäter är vanliga. Vidare menar författarna att enkäter är användbara om man inte har tid att intervju människor direkt på plats. Om jag hade använt mig av enkäter hade denna metod förmodligen inte varit lika tidskrävande som intervjuerna. Jag hade fått svar snabbare och kunnat sammanställa resultatet i tabeller eller diagram. Om jag hade undersökt hur pedagoger på flera förskolor arbetar med barns kommunikation i bildskapande aktiviteter hade jag kunnat skicka enkäter via e mail för att få svaren ännu snabbare. Ett sådant arbetssätt skulle spara tid, eftersom flera förskolor hade jämförts. Intervjuer hade i det här fallet varit mer tidskrävande. Om jag hade använt mig av den kvantitativa metoden så skulle jag ha fått en del statistiska data som jag skulle sammanställa i tabeller och diagram. Men dessa siffror kanske skulle inte ge mig samma tydliga och nyanserade svar på mina frågor som jag fick när jag intervjuade pedagogerna.

Observationer är fördelaktiga att använda när vi ska samla in information om människors beteenden som uppstår i spontana situationer. Det handlar inte bara om att titta på det som människor gör i olika situationer, utan även vad som sägs och vilka samband som finns. Samtidigt inriktar sig även observationer på att förstå människors relationer, hur de påverkar

varandra samt studera kroppsspråket. Observationer tillämpas också för att komplettera information som har inhämtats med andra metoder. (Patel och Davidsson, 2003)

Det jag undersöker i mitt arbete har just med människors beteenden och relationer att göra. För att lättare förstå hur pedagoger och barnens möte ser ut och hur de påverkar varandra menar jag att observationer är användbara. Deras relationer är inte mätbara då jag studerar hur pedagoger och barns samspel ser ut. Det krävs att jag förstår deras möten ur ett större sammanhang där jag är beroende av deras närvaro för att mina observationer ska kunna genomföras. Jag får genom observationerna en möjlighet att studera hur pedagoger och barn påverkar varandra i mötet som uppstår. Observationerna ger mig också en chans att studera hur pedagogers samt barnens kroppsspråk ser ut, vad de uttrycker verbalt, vilken respons de ger åt varandra samt vilket samband som eventuellt uppstår i mötena. Detta är faktorer som kan påverka mötet mellan pedagoger och barn och som kan vara intressanta att iaktta. För att jag lättare ska kunna undersöka de aspekter som jag har i mitt arbete, krävs det att jag observerar pedagoger samt barn i bildskapande aktiviteter. Dessutom blir observationerna ett bra sätt att komplettera mina intervjuer med eftersom båda metoderna kan kopplas till uppsatsens syfte samt de olika aspekter som finns i arbetet.

Opinionsinstitutet SKOP-definierar observationer på följande sätt:

”Observationsstudier är en kvalitativ metod som är lämplig när man vill undersöka människors beteende - inte bara hur de uppger att betar sig.” (Skop 2010)

Alltså betonar SKOP värdet av observationer när man ska studera människan i sociala sammanhang. Det som människor uppger om sig själva kan skilja sig från hur de faktiskt gör, och därför kan det vara intressant att jag iakttar hur pedagogers möte ser ut med barnen.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att intervjuerna och observationerna medför att jag lättare kan undersöka de olika aspekter som jag har i mitt arbete. Vilka avsikter pedagoger har med sina bildskapande aktiviteter kan jag just ta reda på genom att observera de i sådana situationer. Vilken betydelse pedagogers relationer har i barns bildskapande aktiviteter kan förstås också genom observationer, men även intervjuer där pedagogen kan reflektera kring sin roll i bildarbetet med barn.

3.2 Urval och genomförande

Vad gäller urvalet valde jag att genomföra min studie på en förskola som var belägen i sydvästra Skåne.

Innan jag började genomföra undersökningen valde jag att besöka avdelningen några dagar, som jag tidigare varit i kontakt med. Jag ville också känna in miljön, d v s vilka material som fanns att tillgå på förskolan, hur förskolemiljön i övrigt såg ut. Både pedagoger och föräldrar informerades om undersökningens uppläggning och ändamål.

Jag observerade fyra lärarledda bildskapande situationer, där varje pedagog har haft en grupp på ca fyra stycken barn i 3-5 års åldern. Jag hade ingen möjlighet att observera alla pedagoger under en och samma dag, utan jag fick återkomma på besök andra dagar. Detta gjorde att jag kom att observera en pedagog per tillfälle under förmiddagarna, då bildskapande aktiviteter brukar uppstå vanligtvis under denna tid.

Att jag hade bara möjlighet att studera en pedagog per tillfälle kan ha gjort att arbetet blivit mer tidskrävande då jag behövt återkomma till förskolan flera gånger, med några dagars eller en veckas mellanrum. Samtidigt är det svårt att observera flera pedagoger på en och samma dag, då personalen måste tänka på att organisera sig. Tiden har dock inte påverkat mitt arbete på ett negativt sätt, då jag under tiden när jag inte besökt förskolan kunnat bearbeta det jag hunnit samla in samt läsa in mig på aktuell litteratur.

Pedagogerna fick fria händer att själva välja ut vilka barn de velat genomföra de bildskapande aktiviteterna med, då jag inte utgått ifrån ett genusperspektiv i mitt arbete. Jag bad pedagogerna att ha cirka fyra barn i åldrarna 3-5 år, då mitt arbete riktar sig på de åldrarna och jag ville ha ett större underlag.

Jag valde också att under tiden dokumentera barnens målningar med en digitalkamera för att ha detta som ett analysmaterial i mitt arbete. Även om jag observerat ca fyra stycken barn med en pedagog per tillfälle har jag valt att inte använda alla barns bilder i bildanalysen. Jag har gjort ett urval på två stycken målningar. Anledningen till detta är att jag tror att arbetet blir alltför omfattande om jag använder alla barns bilder i mitt arbete. Då anser jag att det är bättre att begränsa sig, men ändå ha ett underlag där jag kan tolka samt diskutera barns bilder. Dessutom har jag genom de bilder jag valt att använda i analysen, upptäckt intressanta aspekter att diskutera, som läsaren kommer längre fram i arbetet kunna följa.

Min intention från början var att inte delta aktivt i de bildskapande aktiviteterna, utan bara vara närvarande och observera pedagogerna och barnen. En av observationerna som jag genomfört har jag ansett gjort det nödvändigt för mig att vara lite mer närvarande och delta. Det var en viss situation som fångade mitt intresse, och utifrån det har jag deltagit lite mer i mötet med barnet, då jag anser att det kunnat tillföra intressanta aspekter att diskutera som kommer presenteras senare.

Efter att ha observerat pedagogerna tillsammans med barnen stannade jag kvar och fick följa pedagogerna i deras verksamhet. Det var även under denna tidpunkt som jag passade på att iaktta miljön omkring. Under eftermiddagarna fick jag chans att intervjua den pedagog jag observerat under dagen, och samma process uppstod med övriga pedagoger.

Jag intervjuade totalt fyra stycken pedagoger, men valt sedan att göra ett urval på två stycken intervjuer då jag ansett att dessa svar visar olika dimensioner som kan vara intressanta att jämföra samt diskutera.

Under intervjutillfällena hade jag med mig ett inspelningsmaterial, en diktafon där jag vid sidan om förde stödanteckningar. Anledningen till att jag valde en diktafon är för att jag tror att det underlättar arbetsprocessen, då jag har möjlighet att gå tillbaka och lyssna igenom pedagogernas svar. Och det är en förstärkning då allt pedagogerna uttalat sig om finns i denna sorts material.

Patel och Davidsson (2003) menar att det är viktigt att en bra och avslappnande stämning skapas innan intervjun genomförs, så att intervjuaren känner sig bekväm. Jag hade också val av miljö i åtanke, det vill säga den plats intervjun skulle genomföras på. För att i så stor utsträckning som möjligt få så mycket ut av intervjun, valde jag en lugnare plats, ett grupprum som intervjun kunde utföras i. Grupprummet var också en plats som pedagogerna kände igen, vilket skapar en trygghet.

Min tanke från början var också att göra en gruppintervju, alltså med flera pedagoger samtidigt. Gruppintervjun skulle bidra till en djupare förståelse kring pedagogers erfarenheter kring bildarbetet med barn och hur de arbetar med barns kommunikation. Men eftersom pedagogernas verksamhet kan påverkas (organisering samt fördelning av barn) insåg jag att det i slutändan blev mer lämpligare att genomföra intervjun med de pedagoger som kunde ställa upp, på en och samma dag eller vid andra tillfällen.

Avslutningsvis kan det konstateras att det urval som jag gjort utifrån mitt empiriska material (observationer, intervjuer, barns målningar) kommer utgöra en viktig del i analysen.

3.3 Etiska överväganden

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för hur jag gått tillväga med de etiska aspekterna i mitt arbete.

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002) ställer följande krav när man ska genomföra en studie: informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav.

Informationskravet grundas på att den som berörs av undersökningen ska informeras av den som ska genomföra studien om undersökningens innehåll, intentioner, och vilka villkor som gäller för att den berörde personen ska delta i studien. Den berörde parten ska informeras om att han eller hon kan avböja närsomhelst från att delta i undersökningen, utan att det kommer leda till något negativt. Dessa principer ingår också i *samtyckeskravet* där dessutom den som intervjuas ska ge sitt godkännande för att delta i studien. Deltagandet sker alltså frivilligt.

Innan jag skulle genomföra studien informerade jag pedagogerna på avdelningen om arbetets ändamål, det vill säga vad undersökningen grundas på och hur processen kommer att gå till. Jag ville också att pedagogerna skulle känna sig bekväma med min planerade undersökning, vilket gjorde att jag meddelade dem om deras rätt till att avbryta sitt deltagande, utan att de skulle känna sig utpekade. Det finns vissa oplanerade omständigheter som kan förhindra pedagogers deltagande i studien, som jag då fick bli beredd på att respektera. Även om inga hinder uppstått i min studie, är det min plikt att informera deltagarna om detta då ingår i forskningsetiken.

Konfidentialitetskravet går ut på att alla uppgifter som insamlas om den berörde personen och det som han eller hon har sagt, ska vara anonymiserade. Inga obehöriga får komma i kontakt med denna information. Jag har upplyst pedagogerna om att de ska förbli anonyma i undersökningen, ingen annan ska ta del av deras uppgifter. Efter att ha presenterat mina observationer samt intervjuer i mitt arbete kommer jag självklart att låta barn och vuxna förbli anonyma i mitt arbete. Barnens och pedagogernas namn kommer vara fingerade för att de inte ska pekas ut eller vara identifierbara.

Nyttjandekravet innebär att alla uppgifter som samlas in har för avsikt att användas enbart i forskningssammanhang och får inte spridas vidare till någon annan eller användas av någon annan. Detta innebär alltså att det är viktigt att de som ska delta i undersökningen ska informeras om de etiska reglerna, men också vilka rättigheter de har. Pedagogerna har därför informerats om att min undersökning kommer att användas som ett underlag för diskussioner samt bedömning i skolan, då det ska leda till en kunskapsutveckling, dels för mig men även andra studenter, samt andra intresserade.

Enligt Vetenskapsrådets riktlinjer ska man tänka på att kräva tillstånd för sin studie om man ska intervju, fotografera eller observera barn i sin studie. I min studie har jag fotograferat barnens bilder (d v s målningar, utan några namn) för att tolka dessa samt lättare förstå vad de vill förmedla med sina bilder. Även om jag inte filmat barnen har jag ändå meddelat även föräldrarna om min studie, så att jag även kan ha deras tillåtelse för att kunna fotografera deras barns bilder samt observera dem. (se bilaga 2) Här har jag också försökt vara tydlig med att förklara att barnen inte kommer bli identifierade och att ingen obehörig kommer ha tillgång till studien.

En annan sak som jag haft i åtanke under arbetsprocessen är att inte ge ut känsliga uppgifter om andra barn till någon annan men också att inte skriva i min uppsats om något som kan kränka barns och vuxnas integritet. Ingen annan, förutom jag, kommer ha tillgång till uppgifterna i studien. Alltså har den som utför en studie en skyldighet att utifrån de forskningsetiska principerna att respektera de regler som gäller i den verksamhet som ska undersökas.

Det kan konstateras att det finns en rad olika etiska aspekter att ta hänsyn till när en studie ska genomföras. De berörda i studien ska informeras om undersökningens intentioner. Men de ska även veta vilka rättigheter de har, att de kan avböja sin medverkan samtidigt som de är medvetna om vad/vem studien riktas till.

3.4 Empiriska insamlingens resultat, användbarhet och tillförlitlighet

I detta avsnitt kommer jag att diskutera det empiriska materialets resultat i förhållande till den användbarhet den har samt tillförlitlighet. Jag menar att det är viktigt att resonera kring dessa

frågor därför att jag måste vara medveten om hur kvaliteten på mitt empiriska material (observationer samt intervjuer) påverkar mina frågor i arbetet.

Min ursprungliga intention med studien var att undersöka hur kommunikationen mellan barn och barn ser ut genom bilder. Men när jag genomförde mina observationer visade de även på andra situationer i mötet. Bland annat fick jag en insyn i hur mötet mellan pedagoger och barn ser ut i bildskapande aktiviteter. Denna inblick gav sedan upphov till andra aspekter, som utgjort mina frågeställningar. Jag kan ändå konstatera att mina ursprungliga avsikter kunnat uppfyllas, även om jag förankrat andra aspekter i mitt arbete (pedagogers möte med barnen, intentioner med bildskapande aktiviteter, miljön, vad barn vill förmedla med sina bilder).

Att jag låtit pedagogerna själva välja ut de barn som de velat genomföra aktiviteterna med kan ha gjort att situationen inte är lika trovärdig. Det kanske mest lämpligaste hade varit att jag gjort ett slumpmässigt urval, för att minimera risken för att omedvetet sortera bort vissa barn som pedagogerna kanske hade gjort. Men det är bara ett antagande, det innebär inte att det nödvändigtvis måste ha skett. Risken att sortera bort barn som kanske inte skulle klara av uppgiften av olika skäl kan påverka undersökningens trovärdighet genom att resultatet kanske skulle gett en skev bild. Ett slumpmässigt urval är kanske den trovärdigaste metoden att genomföra sådana observationer på.

Då min avsikt har varit att arbeta kvalitativt har det urval som jag gjort av mitt empiriska material varit en viktig del för att uppsatsens syfte ska kunna uppnås. Tanken har inte varit att arbeta kvantitativt, utan kvalitativt. Det vill säga, det centrala har inte varit att fokusera sig på mängden insamlingsmaterial. Utan kvalitén ligger i det insamlingsmaterial som kan anknytas till syftet och frågeställningarna, som jag försökt finna i min undersökning och som sedan använts i arbetet. Jag menar att material som innehåller för lika uppgifter eventuellt kan tillföra mindre nytta i arbetet, då de kanske inte skulle kunna jämföras på samma sätt som material innehållande andra aspekter att diskutera. Jag vill få nya infallsvinklar genom det material jag valt samtidigt som jag hoppas att de som läser mitt arbete också ska kunna upptäcka nya dimensioner samt själv kunna dra några slutsatser.

Genom att använda mig av en diktafon vid intervjutillfällena har jag försökt att ta reda på hur pedagoger arbetar med barns kommunikation i bildskapande aktiviteter. Diktafonen medför också att jag kan gå tillbaka till materialet och lyssna igenom den vid behov, vilket stärker det empiriska materialets tillförlitlighet. Under observationstillfällena har min fältdagbok varit ett stöd i att följa pedagogernas samt barnens möten i de bildskapande aktiviteterna, genom att

jag försökt föra anteckningar som studerats flera gånger under arbetets process. Möjligen hade en filmobservation kunnat förstärka materialets kvalitet samt trovärdighet. Samtidigt hade denna teknik varit mer tidskrävande då det finns en risk att föräldrars medgivanden dröjer, vilket kan påverka arbetsprocessen.

Det kan konstateras att oavsett vilket urval som gjorts utifrån det empiriska materialet samt vilka metoder jag använt mig av, blir inte resultatet representativt. Det skulle kanske krävas flera förskolor att jämföra för att mitt resultat ska bli så generaliserbart som möjligt. Dessutom har jämföranden mellan olika studier inte varit avsikten med min undersökning. Däremot kan min undersökning belysa hur några pedagoger på en förskola arbetar med barns kommunikation.

3.5 Bildanalys som en metod

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för hur jag kommer gå tillväga i bildanalysen med hjälp av Elisabeth Ahlner Malmströms bildpedagogiska metod.

Då en av mina aspekter i arbetet handlar om att ta reda på vad barn vill förmedla med sina bilder har jag i min bildanalys använt mig av en bildpedagogisk metod som Elisabeth Ahlner Malmström (1991) lyfter fram. Ahlner Malmström betonar genom den metod hon presenterar vikten av att ta vara på barns bildskapande där tolkning av dessa krävs för att få en djupare förståelse för vad barn vill framhäva med sina bilder.

Hennes bildpedagogiska modell blir en form av metod som jag använder mig i mitt arbete som möjliggör för mig att analysera de barns bilder som jag senare kommer att presentera i kapitel 4.

Ahlner Malmström (1991) menar att det är viktigt att arbeta utifrån hela bilden, att se bildens sammanhang. Vidare hävdar hon att barns bilder brukar finnas i en kontext och att vissa barn målar för att förstå bättre sin plats i omvärlden. Genom att dela med sig av sina tankar och känslor kan barn relatera sina verkliga upplevelser till den bilden som de skapar. Ahlner Malmströms modell grundar sig också på att se vem som är sändare och mottagare av bilden, vilket budskap som lyfts fram samt hur omgivningen tolkar bildens innehåll.

Tanken med Ahlner Malmströms metod är att jag hela tiden utgår från barnens bilder och studerar vad dem vill framhäva med sina bilder. Jag kommer i min bildanalys att genom Ahlner Malmströms metod studera i vilken kontext barns bilder finns i. I vilket sammanhang placerar barnen sina bilder i? Jag kommer också att undersöka hur bildkommunikationsprocessen ser ut - vem är sändaren och mottagaren av barnens bilder? Hur går barnen tillväga när de ska visa något med sina bilder?

Ahlner Malmström (1991) menar att det barn som skapar sin bild vill att omgivningen (t.ex. kamrater på förskolan, pedagoger) ska tolka bilden, och då kan barnet bidra med sina tankar kring bilden. Aspekter som färg, rörelse och former kan diskuteras där barnet får en möjlighet att visa och berätta för omgivningen vad som är avsikten med bilden. Dessa aspekter kommer jag att studera närmare när jag analyserar barnens bilder då jag menar att de utgör en viktig del för att förstå barns bildskapande och hur processen fortlöper. Dvs. vilken färg används samt hur, hur ser formerna eller mönstren ut.

Karin Aronsson, är professor vid Stockholms Universitet och intresserar sig för bland annat hur barns kommunikation ser ut, hur de uttrycker sig och formar sin identitet i samspel med omgivningen. Aronsson (1997) utgår också från en bildpedagogisk metod för att barns bilder lättare ska kunna tolkas och förstås. Hennes s.k. *Värdeskalsanalys* syftar till att barn gör sin egen tolkning av en bild. Till exempel kan barnet få en verklig bild, där sedan han eller hon ska göra sin egen tolkning genom att måla av bilden. Därefter studeras fem olika värdefulla komponenter i den bild som barnet skapat, som sedan jämförs med den verkliga bilden:

- Vad existerar respektive inte existerar på bilden? (exkluderingsstrategi)
 - Är något större eller mindre? (storleksgardering)
 - Var ligger fokuset i målningen? vad ligger i utkanten? (centralitetsmarkör)
 - Hur ser detaljerna ut? (detaljeringsgardering)
 - Är bilden så lik verkligheten som möjligt? Kan det jämföras med ett riktigt fotografi? (projektionsstrategi)

Aronsson (1997) menar att när man ska analysera exkluderingsstrategier innebär det att bildens innehåll tolkas. Resterande fyra enheter handlar om hur barnet valt att sätta ihop de olika delarna som ingår i processen av bildskapandet.

I min bildanalys i kapitel 4 kommer jag enbart att använda mig av Elisabeth Ahlner Malmströms bildpedagogiska metod. Det jag vill visa med Karin Aronssons metod är att det finns andra sätt att tolka barns bilder på. Sammanfattningsvis kan det konstateras att bildpedagogiska metoder kan bidra till att lättare förstå vad barn vill uttrycka med sina bilder.

4. Presentation av empiriskt material, analys och resultat

I första delen av detta avsnitt kommer jag att presentera mitt empiriska material, det vill säga redovisa för de olika observationstillfällena samt intervjuer som jag gjort med pedagoger.

Innan jag redogör för mina intervjusvar och observationer kommer jag att beskriva förskolemiljön. Detta gör jag för att läsaren lättare ska bilda sig en uppfattning om hur miljön ser ut (rutiner, pedagogiskt material osv.) samt vilka förutsättningar som finns för barns bildskapande aktiviteter.

Insamlingsmaterialet kommer sedan anknytas till de olika frågeställningar som jag presenterade i inledningen och som tjänar som ett hjälpmedel för uppnå huvudsyftet med undersökningen. Jag vill alltså ta reda på vilka avsikter pedagogerna har med de bildskapande aktiviteterna samt hur mötet ser ut mellan pedagog och barn.

Jag kommer också att genomföra en bildanalys av barnens målningar, som jag fotograferat under observationstillfällena för att ta reda på vad barnen vill förmedla med sina bilder. Därefter kommer jag att tolka, problematisera och mitt empiriska material med hjälp av tidigare forskning och de teoretiska perspektiv jag presenterat. Kapitlet avslutas med att jag summerar denna analys.

4.1 Beskrivning av Rymden

Då jag tidigare varit i kontakt med förskolan under min utbildning har jag haft möjlighet att studera miljön mer systematiskt och på ett annat sätt än tidigare.

På den mångkulturella avdelningen Rymden går det barn i åldrarna 3-5 år. På avdelningen är tre kvinnliga verksamma pedagoger tillgängliga. En del av barnen har särskilda behov och kan kräva lite mer uppmärksamhet från vissa pedagoger.

En vanlig dag på Rymden börjar med frukost kl 7.30, därefter blir det fri lek. Mellan kl 9.00–9.30 börjar samlingarna med upprop, sång, ramsor, och fruktstund. Efter samlingen brukar pedagogerna gå ut med barnen, men ibland kan de också vara inne, beroende på vad verksamheten planerar. Senare under förmiddagen är det dags för lunch där barnen har bestämda platser. De äldre barnen brukar oftast få sitta själva medan de yngre får sällskap av

en pedagog. På eftermiddagen är det mellanmål, och senare slås Rymden ihop med en annan avdelning innan stängdags, med de barn som blir hämtade senare.

När jag stiger in i kapprummet möts jag av en relativt liten yta. Pedagogerna har sedan tidigare berättat för mig att Rymden och avdelningen bredvid, som jag väljer att benämna Stjärnorna, brukar samsas om detta kapprum. Därför kan jag förstå att pedagogerna måste organisera sig extra noga de tillfällen de planerar att gå ut med barnen. I detta rum finns några få toaletter tillgängliga, och jag kan se att det kan bli trångt för de barn som behöver gå dit.

Jag söker mig vidare in till den lilla hallen där flera lekande barn befinner sig. Jag blir nyfiken på de stora skåpen och tar tillfället i akt att se vad som finns där, och jag upptäcker att olika sorts skapandematerial finns tillgängliga. (målarfärg, pappersmaterial av olika slag, pysseltillbehör osv.).

När jag går in i det som tidigare var vilorum, upptäcker jag att rummet har ändrats lite. Lisa berättar för mig att då inga barn är i behov av sömn, används rummet som ett mindre lekrum. I en liten hörna har det bildats en köksö med tillbehör. I en del av rummet finns det också en liten myshörna med kuddar som barnen kan sitta på.

Köket är ljust inrett och rymmer tre matbord, samtidigt som det finns plats med en stor hylla innehållande olika sorters spel, färgpennor och papper som barnen kan ta del av. Köket leder in till ett annat utforskat rum, som fångar mitt intresse. Där finns det ett stort rum med ouppackade saker och kartonger. Jag blir lite nyfiken och frågar en av pedagogerna om rummet. Birgitta berättar att förskolan genomgår omorganisering där det planeras nya avdelningar. Rummet som jag befinner mig i ska bland annat bli en ny avdelning, men på grund av ekonomiska skäl dröjer arbetsprocessen. Vidare berättar pedagogerna att hon anser att fördröjningen påverkar förskoleverksamhetens möjligheter negativt. Birgitta menar att under den tid som rummet står orört hade det kunnat öppnas för nya möjligheter. Enligt henne önskar hon att det hade funnits mer tid åt barns skapande aktiviteter. Hon tycker att rummet har en potential till att utvecklas till ett skapande rum. Men på grund av planerna kring omorganiseringen finns det inga resurser att använda rummet såsom de flesta pedagoger på avdelningen hade velat.

När jag sedan går in i det största rummet bredvid köket, som kan beskrivas som både en matsal, lekrum och samlingsplats, möts jag av Maria, 5 år. Hon visar mig de olika färgsprakande målningarna som pryder väggarna. Hon pekar på sin teckning och berättar om

hur hon fått lära sig forma en gubbe i olika geometriska figurer. ”Detta är huvudet, den är rund och en cirkel”. Därefter visar Maria mig sin portfoliopärm med olika målningar som hon skapat och berättar om ögonblicken där pedagogerna fotograferat henne, tills hon bestämmer sig för att leka vidare med de andra barnen.

Jag blir lite nyfiken över en liten mathörna som tidigare har befunnit sig på en annan plats av rummet. Köksön, leksaksvagnar och annat lekmaterial har funnits i hörnan tidigare men som sedan placerats i det mindre lekrummet nära hallen. Birgitta berättar för mig att pedagogerna försöker satsa mer på att synliggöra det matematiska arbetet i förskoleverksamheten. I närheten finns lådor med olika matematiska spel som hon visar mig, geometriska figurklossar, tärningar osv. Går jag över till nästa mathörna som ligger närmast dörren som sedan leder intill hallen, ser jag att den är sig lik. Hyllan med de olika pappersmaterialen, saxarna och andra tillbehör finns kvar på sin plats. Den stora vasken där barnen får tvätta händerna efter att ha låtit kreativiteten flöda är fortfarande kvar, där det ovanför vasken finns näraliggande hyllor innehållande skapandematerial.

Avslutningsvis kan man säga att avdelningen genomgått vissa förändringar och fortfarande är dessa inte avslutade. Senare i mitt arbete kommer jag att diskutera miljön och dess påverkan på pedagogerna, samt pedagogernas möjligheter till arbete kring barnens bildskapande aktiviteter.

4.2 Lärarlett bildskapande

I detta avsnitt kommer jag att presentera mitt resultat kring de observationer jag gjort av pedagoger och barn i bildskapande aktiviteter. I observationerna har mitt fokus legat på interaktionen mellan pedagoger och barn, samt hur pedagoger möter barns skapande.

Det första observationstillfället – att stimulera barnens kommunikation

Denna förmiddag observerade jag Lisa, som hade en grupp på fyra barn i 3-5 års ålder.

När jag anländer till avdelningen ser jag en grupp barn sitta i en liten bordshörna i köket som väntar ivrigt på att pedagogen ska komma. Övriga barn från avdelningen befinner sig i ett lekrum intill köket. Miljön omkring barngruppen kan beskrivas som rofylld, de sitter lugnt och verkar inte uppleva några distraktioner från lekrummet intill. De blir nyfikna på mig, och jag givetvis på dem, och jag börjar småprata med dessa glada barn. Vi diskuterar alltifrån vilka planer de har till helgen till vad deras favoritfärg är och vilka lekar de tycker om på

förskolan. Det dröjer inte länge tills pedagogen Lisa kommer in med sitt material och sätter sig ned bredvid oss. Jag flyttar mig lite diskret till ett hörn och tar fram mitt anteckningsblock och börjar observera henne och barnen.

Lisa har tidigare berättat för mig att avdelningen arbetar med programmet ”Stegvis” som syftar till att utveckla barnens empatiförmåga. I materialet ingår bilder av olika händelser med olika diskussionsfrågor och beskrivningar av de olika händelserna på baksidan av bilderna.

Hon tar fram en stor bild som förmedlar känslouttrycket ledsen. Bilden verkar snabbt fånga en pojkes intresse, som ser ut att vara i fem års åldern. Ivrigt säger han:

– Flickan är ledsen!

Lisa uppmärksammar pojken och bekräftar hans respons:

– Ja Elias, men hur ser du att hon är ledsen? När kan vi bli ledsna?

– Jag blir ledsen när någon tar min leksaksbil. Då ser jag ut såhär: (*Elias visar med mungiporna neråt*)

– Ja, precis så! Men om jag tar fram denna bild (*Lisa tar fram en annan bild på en glad pojke*). Hur ser pojken ut?

Pedagogen tar ögonkontakt med hela barngruppen och försöker få barnen delaktiga. En livlig diskussion uppstår mellan barnen och pedagogen och många delar med sig av sina erfarenheter. Barnen föreslår olika sätt att lösa situationerna på, hur man kan gå tillväga när någon är ledsen eller hur glädje kan uppstå igen. Vissa barn är mer tysta, jag lägger särskilt märke till en pojke, David, som plötsligt börjar prata på ett annat språk. Lisa svarar på svenska, men han verkar inte förstå henne.

David verkar ändå förstå vilket budskap Lisa vill få fram, tack vare bilden hon har. Han visar med sitt ansikte de olika känslouttrycken och börjar prata på serbiska, ett språk som även jag känner igen och delar. Lisa frågar mig om jag förstår pojken, då jag bekräftar detta berättar hon att jag gärna får prata med honom. Och vilken respons jag får av pojken! Ord svämmer över och han skiner upp. David berättar hur han kände sig när han var ledsen och jag översätter det han säger till Lisa. Samtidigt tar jag tillfället i akt att benämna ord för de olika känslouttrycken, och då upprepar han orden för sig själv. Då passar Lisa på att fortsätta

dialogen med David, och på något sätt verkar de förstå varandra. Hon pekar på bilden och han använder sitt kroppsspråk som hjälpmedel i diskussionen.

När samtalsdiskussionen leder mot sitt slut övergår Lisa till den bildskapande aktiviteten. Hon presenterar instruktionerna för barnen som får fritt utrymme i sitt skapande. Material som penslar, målarfärg, förkläden och papper finns tillgängliga på ett större bord. Innan barnen sätter igång med målandet, frågar Lisa vad de först ska ha på sig. ”Förkläden” säger ett barn, och jag märker hur viktigt det är för pedagogen att benämna begrepp. Efter att ha presenterat uppgiften för barnen frågar hon varje barn vilken färg de vill arbeta med där de får välja två färger. När pedagogen och barnen sätter sig ned märker jag hur snabbt barnen börjar med att skapa sina konstverk. Jag fångar upp olika ögonblick såsom inlevelse, fantasi och framförallt glädje. Lisa tar kontakt med Emil, 3 år och frågar nyfiket:

– Jag ser att du målat något stort. Berätta för mig vad du har gjort!

– Flygplan!

– Vem är det som sitter där?

– Jag! Flyger högt! (*Emil visar med händerna*) Högt upp i luften!

– Jag ser, oj vad högt det är!

Lisa lyssnar på vad pojken har att berätta och vill förmedla med sin bild. Tillsammans delar de med sig av sina erfarenheter och upplevelser att sitta i flygplan. Emil berättar om hur det var att sitta tillsammans med sin mamma, pappa och syskon i ett flygplan då de skulle på semester. Lisa bekräftar och tar tillvara på det pojken berättar och visar i sin bild, och jag märker hur Emil skiner upp när hon berättar om sin flygupplevelse.

Det jag också iakttar under observationen är att Lisa aktivt deltar i den bildskapande verksamheten. Hon börjar med att teckna en glad gubbe på sitt papper, och innan hon ens hinner visa teckningen för barngruppen börjar ett av barnen uppmärksamma det hon gjort. Det är den tidigare nämnda 4 åriga pojken David som ser vad Lisa gjort. David använder sitt kroppsspråk igen för att visa hur ledsen eller glad ser ut. Lisa har hela tiden ögonkontakt med honom, studerar hans reaktion och tillsammans tittar de på hennes teckning. Han pekar på de nedåtgående mungiporna samtidigt som han visar känslan genom sitt ansiktsuttryck. Lisa försöker föra en öppen dialog med David genom att benämna ord som ”ledsen” samtidigt som

hon studerar hans kroppsspråk. ”Ledsen” säger han och pekar på sitt ansiktsuttryck, samtidigt som Lisa och pojken tittar på bilden som blir ett hjälpmedel i kommunikationen.

Pedagogen försöker också rikta sig till dem övriga barnen, en flicka upptäcker Lisas målning. Lisa tar tillvara på Emmas kontakt och försöker stimulera till samtal, som blir kortvarigt. Emma är fokuserad på sin teckning och omsorgsfullt fortsätter hon med sitt skapande. Jag upptäcker att barnen är djupt fokuserade på sina egna målningar och då väljer Lisa att låta de ägna sin tid åt skapandet. Under observationen upptäcker jag att Lisa dokumenterar barnens skapande genom att fotografera. De barn som hunnit bli klara med sin målning, blir nyfikna, går fram till Lisa, och tillsammans samtalar de kring bilderna.

Lärandet kring de olika grundfärgerna

Denna förmiddag träffar jag pedagogen Sonja.

Hon har valt att genomföra den bildskapande aktiviteten med fyra barn i åldrarna 3-4 år. Sonja har berättat för mig tidigare att barnen känner till de olika grundfärgerna väl, och att hon därför valt att utgå från att ha en aktivitet där barnen kan lära sig mer om färgerna, samt sätta in färgen i ett sammanhang (t e x förknippa färg till ett visst konkret föremål).

Vi befinner oss i det största rummet på avdelningen, dvs. lekrummet intill köket. Övriga barn befinner sig i samma rum som oss, och de leker för fullt. Hon tar fram målarfärg, förkläden och ett större papper som hon tejpar vid bordskanterna. Medan hon gör det sitter barnen vid bordet och väntar. Innan barnen får börja måla, väljer Sonja att ha en liten samling vid bordet med barnen där de tar fram de olika grundfärgerna rött, grönt, blått och gult. Hon tar tillfället i akt att diskutera höstens färger med barnen, men försöker även få barnen att sätta in färgerna i en annan kontext.

Hanna, 4 år, berättar att vatten är blått, och att hon vill måla med blå färg. Sonja håller i blå färg i en mindre skål till henne och diskuterar vidare med övriga barn om vilka färger de ser framför sig. Barnen är ivriga med att påbörja sina målningar men innan dess reser sig Sonja och ber barnen följa med henne till ett fönster.

– Nu när vi pratar om de olika färger jag tagit fram. Vilka färger kan ni se här ute? (*hon pekar ut till fönstret*)

Natalie, 4 år berättar:

– Rutschkanan, den är röd! Och så finns det min cykel där borta (*visar med handen ett cykelställ*)

– Ja, det stämmer. Ni brukar ju ofta sitta och leka i rutschkanan! Vad mer kan vi se här ute?

Hanna berättar och visar:

– Vattenpölarne. De brukar jag tycka om att hoppa i.

– Ja, det vet jag att du och många andra barn tycker om att göra, svarar Sonja. Kanske kan vi gå ut lite senare så du kan leka där.

Detta gör Hanna glad. Vidare diskuterar Sonja och barnen om färgerna tills alla slutligen sätter sig ned på sina ursprungliga platser. Pedagogerna frågar varje barn vilken färg de vill ha och de som vill får välja två stycken. Hon betonar för de barn som valt två färger att de inte ska blanda färgerna. Hanna, använder den blåa färgen med omsorg och håller stadigt i den tjocka penseln och tar vara på det stora utrymme som pappret erbjuder när hon målar.

Draken har gömt sig!

Under observationstillfället får jag syn på Omar, 3 år, som använder sig av en grön färg i sin målning. När Sonja frågar varför han valt den färgen berättar Omar:

– Jag målar en drake. De brukar vara gröna.

– Aha, är det den draken du brukar ta med hemifrån?

– Ja, och han flyger högt. (*Omar visar med händerna*). Och sprutar eld. (*applicerar röd färg på teckningen och visar*)

– Oj, då måste det brännas!

– Ja, man får vara försiktig. Det är ingen snäll drake.

Efter en tid då Omar använt den röda färgen, börjar han applicera den över hela teckningen.

Sonja uppmärksammar detta och frågar:

– Vad har hänt med draken? Du ska inte blanda färgerna. Det ska ju vara fint så vi kan se vad du gjort.

– Han har gömt sig, säger Omar.

– Har draken gömt sig? Var?

– Bakom berget!

Jag fascineras av att han vill experimentera med färgerna och frågar honom om han vet vilken färg som har bildats efter att ha kombinerat rött och grönt. Omar är medveten om att en ny färg bildats, och jag kan konstatera att en upptäckarglädje syns hos denne pojke. ”Brunt!”, svarar han och ler. Sonja lägger märke till detta, och ett nytt förhållningssätt uppstår genom att hon börjar uppmärksamma mer det som Omar gjort. Hon går fram till honom, studerar den nya färgupptäckten samtidigt som hon försöker få Omar att berätta mer om sin drake.

När Omar och några andra barn känner sig färdiga, skriver Sonja ned kort i ett ledigt utrymme på varje barns målning, vad de målat. Därefter börjar Sonja att hjälpa de lite yngre barnen med att tvätta sig vid handvasken som ligger nära till hands i rummet.

Samira målar på egen hand

Efter att de andra barnen tvättat sina händer, lägger jag märke till Samira, en flicka i treårs åldern, som väljer att sitta kvar och fortsätta med sitt skapande. Sonja låter henne ta sin tid och jag väljer att fortsätta observera denna flicka.

Det som fångar mitt intresse med denna flicka är att se hur hon lägger ner sin själ i sitt skapande. Hon upptäcker nya möjligheter med penseln, hon testar olika sätt att hålla penseln på och när hon upptäcker hur man kan göra cirklar skiner hon upp. Hon skapar de olika cirklarna med sinne för detaljer och hon har inte bråttom. Samira pekar på sin målning och säger:

– Boll! (*hon pekar på de olika cirklarna på sin teckning*)

Samira kanske inte säger så mycket, men jag märker vilken upptäckarglädje som finns hos henne. Hon visar tydligt med sitt kroppsspråk (genom pekningar) att hon vill visa mig något med sin målning, som hon är meningsfull för henne. Hon tar hjälp av sitt skapande material för att uttrycka sig, genom att fortsätta benämna teckningen som en boll samtidigt som fler cirklar avbildas. Hennes fascination för de olika figurerna hon skapat och de olika färgmöjligheterna börjar leda mot sitt slut när hon känner sig nöjd med det hon skapat.

4.3 Intervjuerna

Här kommer jag att presentera resultatet av intervjuerna som jag genomfört med pedagogerna. Jag kommer inte att presentera intervjuerna var för sig, utan försöka sammanlänka pedagogernas svar med citat och göra det till enhetlig berättelse. Det kan då förhoppningsvis bli lättare för läsaren att bilda sig en helhetsuppfattning. Tanken med intervjuerna är alltså bland annat att ta reda på hur pedagoger ser på sin roll i mötet med barnen, samt vilken påverkan miljön har på barns möjligheter att utforska sitt skapande.

Lisas tankar och erfarenheter kring barns skapande

Mitt första intervjutillfälle skedde under samma dag som jag observerade Lisa. Hon hade en möjlighet att ställa upp på en intervju under eftermiddagen, strax innan det var dags för mellanmål. Hon leder in mig i personalrummet där vi slår oss ned.

Jag blir nyfiken på hur hon ser bildens roll i förskolan samt vilken betydelse det har för barns kommunikation. Enligt Lisa har bilden ”en väldigt stor betydelse i förskolan framförallt när det kommer till flerspråkiga barn”. Därför anser Lisa att bilden har en viktig funktion i förskolan genom att stimulera barns kommunikationsförmåga, samt att visa barnen på nya sätt att uttrycka sig och använda sig av sin kreativitetsförmåga. Hennes svar gjorde att vi även gick in på frågan om hur hon ser på själva begreppet bild samt kommunikation. Hon ser det på olika sätt:

Bild för mig kan ha olika innebörd. Jag tycker att det är användbart och viktigt i förskoleverksamheten. Vi måste stimulera barnen i deras språkliga utveckling. Det kan ske genom att vi läser sagor tillsammans, att vi rimmar med ord. Att barnen skapar sina egna berättelser, genom att ha pedagogen som resurs. T e x påbörjar jag en mening, så ska barnet fortsätta bygga vidare på berättelsen och under tiden rita bilder. Det är ett sätt att uppmuntra barnen till samtal. Men bild kan också innebära att barnen skapar sina egna konstverk, det är också ett sätt att uttrycka sig på. De vill förmedla något med sina bilder. Och för de barn som har svårt för att uttrycka sig verbalt, kan bilden vara ett hjälpmedel. Nya vägar till kommunikation.

Däremot berättar hon utifrån sin egen erfarenhet av mötet med barns bilder, att de äldre barnen tenderar att vara mer kritiska till sitt skapande. De lite yngre barnen tänker mer spontant, och vill testa sig fram genom olika metoder. När jag frågar vad hon tror att det kan

bero på, svarar hon att det kan vara sättet som pedagoger möter det barnen skapar. Vissa pedagoger kan ha en benägenhet för att styra upp barns skapande, och ”att rätta till det barnen gör” vilket enligt Lisa kan ske omedvetet och kan hämma barnens utveckling och påverka senare skolgång. Hon menar att pedagoger i förskolan eventuellt kan styra barns bildskapande genom att fokusera på att få fram ett visst resultat. Lisa förklarar vidare att pedagogers förhållningssätt sedan kan påverka barnen, i takt med att barnen blir äldre tenderar de att bli självkritiska till sitt bildskapande.

Då jag fann hennes svar intressant valde jag att fråga vidare hur hon ser på sin pedagogiska roll i verksamheten. Lisa tycker att det är viktigt att bejaka barnens kreativitet, att på något sätt bekräfta det barnen gör. Även om hennes egen tolkning av barns bilder kan skilja sig från deras, finns det enligt henne inget rätt eller fel. ”Det barn förmedlar är av betydelse för dem. Och det är viktigt att jag som pedagog tar tillvara och uppmuntrar detta.”

Lisa lyfter också den pedagogiska dokumentationens betydelse i sitt vardagliga arbete. Hon menar att det är viktigt att dokumentera barns lärande och utveckling. Detta är nödvändigt för att den pedagogiska verksamheten ska kunna utvecklas, samt stödja barnen i deras utveckling och fånga deras lärande. Avslutningsvis menar Lisa att det hon dokumenterat, kan ligga till grund för samtal med barnen, där barnen får följa det de gjort.

Birgittas erfarenhet kring den bildskapande miljön

När Birgitta berättade för mig tidigare om hennes syn på omorganiseringen av avdelningen och miljön omkring ville jag gärna ta reda på mer kring hennes tankar om detta. Strax innan mellanmålet går vi in i det rum som hon en gång visat mig, för att sedan sätta oss i ett mindre rum.

Hon inleder med att berätta:

Det rummet jag visat dig innan, visar vilka möjligheter som finns, men som det tyvärr inte tas tillvara på. Renoveringsarbetet dröjer och det har gått flera månader. Rummet har en sådan potential till att utvecklas till något mer, ett skapande rum. Där hade barnen verkligen haft möjlighet till att utveckla sin kreativitet och vi pedagoger hade kunnat få en större inblick i det som barnen gör, och en fördjupad förståelse.

Vidare förklarar Birgitta att omorganiseringen av förskolan påverkar barns möjligheter till bildskapande negativt. Planerna på de nya avdelningarna gör att det går ut över barnen, där utrymmet av det största rummet inte kan prioriteras som en skapandeateljé. Samtidigt påverkar de mindre utrymmena barns möjligheter till lärande, till exempel den lilla skapandehörnan som finns i matrummet. Hon menar att det inte är tillräckligt för att låta barnen utforska sitt bildskapande.

Avslutningsvis berättar hon:

Visserligen skapar barnen varje dag naturligt i sin vardag. Men sitter jag med flera grupper av barn, blir det inte samma sak som att sitta med två stycken. Vissa barn kräver också mer tid och uppmärksamhet, särskilt de med särskilda behov. Då kan jag inte ägna full uppmärksamhet åt alla barn och inte heller använda bildskapande på ett lika effektivt sätt. Hade rummet som jag nämnt om tidigare används som en skapande ateljé tror jag det hade blivit helt andra förutsättningar för barns skapande. Där hade de varit i en lugnare miljö, samtidigt som de hade fått mer tid åt att ägna sig åt detta. Jag hade också fått ett annat perspektiv och en fördjupad förståelse för det barnen skapar.

4.4 Tolkning av barnens bilder

I detta avsnitt kommer jag att analysera två barns bilder, Omar och Samiras, där jag utgår från Ahlner Malmströms bildpedagogiska metod. (Ahlner Malmström, 1991). Tanken med bildanalysen är att få en djupare förståelse för vad barnen vill förmedla med sina bilder. Innan jag börjar med att göra en tolkning av bilderna kommer jag kort sammanfatta vad den bildpedagogiska metoden går ut på.

Att förstå och tolka barns bilder

Ahlner Malmström (1991) menar att barns bilder fyller någon mening, har ett slags budskap som ska förmedlas till omgivningen. Barnen målar för att kunna finna mening i sin tillvaro, förstå bättre sin omvärld. Vidare förklarar författaren att var barnet lägger fokus på i sitt skapande beror på vad han eller hon vill lyfta fram i sin målning. Samtidigt är bilden beroende av ett sammanhang, en *kontext*. Den semiotiska och kulturteoretiska grunden för denna bildpedagogiska metod kan illustreras på följande sätt:

Pedagogisk inramning - kontext-tema

S--→BILD= uttryck/innehåll--→M

**Betydelsefull erfarenhet – meningsfull
aktivitet**

I mötet med andra visar sändaren (barnet) sin bild till mottagaren (pedagog, kamrater), där olika tolkningar görs t.ex. utifrån färg, form, innehåll m.m. Pedagogen har en viktig roll i att erbjuda barnen bildskapande aktiviteter, och beroende på hur dessa utformas skapar barnen olika sorters bilder med olika syften.

Omar målar en drake

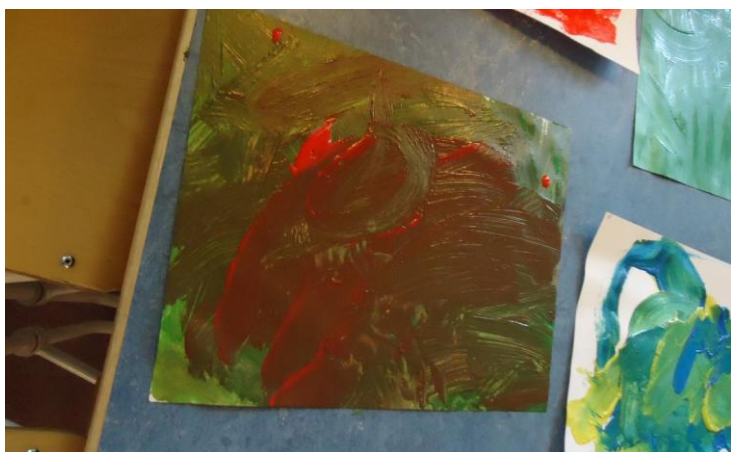

Bild 1. Omar, 3,5 år, tolkar en drake.

*Bild 2. Omars drake, som har gömt sig "bakom berget".
Här upptäcks även en ny färg.*

På bild 1 kan vi se att sändaren (Omar) har använt sig av röd och grön färg i sin målning.

I observationen har Sonja (mottagare) frågat Omar om färgerna. Han har berättat att "draken är grön och sprutar eld", vilket tyder på att han valt färgerna med stor omsorg då han haft ett syfte med färgvalet. Genom färgerna vill han framhäva att det är en drake som han skapar, som han förknippar med en leksak som han haft med sig hemifrån på förskolan. Omar relaterar alltså sitt skapande, draken, till någon verklig upplevelse. Skapandet av draken kan kanske leda till att han lättare kan förstå sin omvärld, och sina upplevelser vilket också kan skapa en trygghet. Bildskapandet blir en *meningsfull aktivitet*.

Sonja tolkar kanske Omars skapande på ett annat sätt, men för Omar förblir det en drake, då det är ett budskap som han vill kommunicera till pedagogen. Det intressanta i barns skapande blir att försöka tolka budskapen, där tolkningarna skiljer sig från omgivningen. Man kan förmoda att barn har en annan perceptionsförmåga än vad vuxna har, d v s barns uppfattningsförmåga skiljer sig från andra personers. Om jag betraktar Omars målning och dess former, ser jag kanske inte direkt en drake framför mig. Men vem är det som avgör vad som är rätt eller fel?

Däremot ser jag Omars tanke bakom färgvalet, han associerar färgerna till draken. Omar experimenterar med färgerna och sätter sin egen prägel på draken. Ahlner Malmström (1991) skulle förklara att Omar arbetar med den högra hjärnhalvan. Det är där Omar visualiserar

bilden av en drake, där intrycken (färg, form, rörelse osv.) som han får överförs sedan på papper. Det är där hans kreativitet tar sig uttryck. Studerar vi formen på Omars målning, kan vi få en känsla av rymd. Det kan upptäckas i hur färgerna ligger utspridda över pappret, vilket tyder på att han målat draken med omsorg, samt prövat sig fram i olika sätt att hålla penseln på. Detta skapar känslan av att ”draken flyger högt”, såsom Omar uttrycker det i mötet med Sonja.

Låt oss gå över till bild 2. Omar har även här använt hela sin kreativitet till fullo, och det märks genom den nya färgkombinationen. Omar berättar för Sonja att ”draken har gömt sig bakom berget”, vilket tyder på att han gjort en ny tolkning av sin drake. Det tyder på att barn aldrig slutar att tolka sina bilder, göra nya upptäckter och förändra sitt bildskapande.

Granberg (2001) menar att det är en del av barns kreativitet, att få utforska olika material, experimentera med färger. Omar har också upptäckt en ny färg och associerar den bruna färgen till berget. Det är också något som han kanske relaterar till sina upplevelser. Han kanske har sett ett berg? I böcker, eller upplevt det på riktigt? Det vet vi inte. Men det som kan konstateras är att Omar hela tiden utvecklas i sitt kreativa arbete med bilden, där han gör nya upptäckter, hittar sin uttrycksform samtidigt som ett lärande uppstår i mötet mellan honom och Sonja.

Samiras tolkning av en boll

Samira, 3 år, målar en boll och upptäcker samtidigt olika geometriska former.

Samiras målning visar att hon upptäckt olika geometriska former, som märks genom cirklarna som hon format via penseln. Därigenom har hon testat olika tekniker, olika sätt att hålla penseln på. Hon håller ögonkontakt med mig och när hon väl avbildat cirklar på sin målning, pekar hon på sin målning och säger ”Boll”. Detta pekar på att målningen har en innebörd för henne, som hon vill kommunicera till mig och därmed bildar jag mig en tolkning av det hon gjort. Jag och Samira kan ha olika tolkningar av bilden, men där det inte finns något rätt eller fel. Hon har andra kunskaper och erfarenheter som hon bär med sig, vilket gör att vi har olika uppfattningar om målningen. När jag studerar närmre bilden kan jag ändå se att hon försökt åstadkomma en boll, och det ser jag tack vare de olika cirklarna hon avbildar, på dess form. Fokuserar vi oss närmare på formerna, kan vi få en känsla av att det är flera bollar som hon skapat, då hon målat de nära inpå varandra.

Samira relaterar sitt skapande till något konkret, till en boll som hon kanske tidigare har lekt med på förskolan, eller på annat sätt kommit i kontakt med. Hon har på något sätt bildat sig en uppfattning om hur en boll ser ut, och försöker sätta in skapandet i en kontext där hon

relaterar till sina verkliga upplevelser. Hon har kanske i mötet med sina kamrater lekt med en boll, och därmed visualiserat sig den.

Barnes (1994) skulle förklara att Samira tränas i sin fantasi - och kreativitetsförmåga. Barn brukar skapa olika bilder i huvudet, tolka dessa för att sedan tillämpa i sitt bildskapande den bild som de föreställt sig. Visualiseringen som Samira gjort av bollen, ger henne möjlighet att utforska sin kreativitet och utveckla sitt bildskapande. Skapandet av bollen gör att Samira lättare kan se ett samband mellan konkreta föremål och bildskapande, samtidigt som hon relaterar till sina verkliga upplevelser.

Säljö (2000) utgår från Vygotskijs sociokulturella teori, som grundar sig på människors sociala möten. I dessa möten tar vi del av varandras tankar, kunskaper, upplevelser osv. Vidare menar Säljö att barnen utvecklas i mötet med andra, där en aktiv lärandeprocess uppstår. Barn vill förmedla något med sina bilder till sin omgivning, då det innehåller ett budskap som sedan tolkas på olika sätt av omgivningen, beroende på vilka erfarenheter barnen har och vad de vill framhäva med bilden.

Det vi kan se i mitt möte med Samira är att det uppstår en lärandesituation. Hon visar mig hur hon formar cirklarna, som föreställer olika bollar samtidigt som hon hela tiden håller ögonkontakt med mig och inväntar min respons. Det tyder på att Samira vill dela med sig av sina upplevelser och tankar via sitt skapande. Hon har kunskaper och erfarenheter som hon bär med sig sedan tidigare, det upptäcker jag när hon visar mig hur hon formar de olika geometriska figurerna. Kanske har hon lärt sig hur hon ska måla en boll i mötet med andra, där hon sedan internaliserat denna kunskap.

Avslutningsvis kan det konstateras att Samira laborerat med geometriska former, samtidigt som hon utvecklat sin fantasiförmåga genom att utveckla de inre bilderna hon har, genom att få en färdig produkt i sitt skapande. Samtidigt innehåller målningen en mening för henne, något som hon vill dela med sig av samtidigt som hon kan relatera det till egna upplevelser.

4.5 Analys och teoretisk tolkning

I detta avsnitt kommer jag att diskutera och tolka mitt empiriska material. Jag kommer att sammanväva detta material med relevant litteratur som inkluderar tidigare forskning samt teoretiska begrepp.

De olika aspekterna kommer att utgöra en viktig del i analysen, då de ska tjäna som en länk i mitt arbete genom att hjälpa mig att tolka och förstå materialet bättre.

Jag kommer med hjälp av analysen bland annat att diskutera hur några pedagoger förhåller sig till barns skapande samt hur mötet ser ut. De olika frågeställningar som jag har i mitt arbete, kommer sedan förhoppningsvis också medföra att läsaren enklare kan bilda sig en uppfattning om arbetet, dess syfte samt upptäcka olika mönster.

Att stimulera barns kommunikation

Om vi börjar med att betrakta Lisas möte med barnen kan vi konstatera att det finns flera olika aspekter att se närmare på och diskutera. I min observation av Lisa framgår det att hon arbetat utifrån materialet ”Stegvis” som syftar till att främja barnens empatiska förmåga där hon använt sig av olika bilder.

Framförallt har hon ett syfte med samtalsdiskussionen kring de olika bilderna. Hon vill integrera det empatiska arbetet i sin samtalsaktivitet med barngruppen. Utöver detta får barnen också en möjlighet att dela med sig av sina tankar och upplevelser som de varit med om när de blivit ledsna eller glada. På det här viset kan barnen relatera sina upplevelser tack vare bilderna Lisa haft med sig, där de tillsammans kan reflektera kring bildernas innehåll.

Holmsen (2005) menar att en bild kan förmedla så mycket, framförallt känslor där barn kan relatera till sina upplevelser. Hon anser att det är viktigt att den som studerar bilden får tid till att göra det, samt reflektera kring bildens innebörd. Vidare förklarar hon att det är också grundläggande att pedagogen förbereder sig för samtalet, med en sorts samtalshandbok. Där finns instruktioner till samtalsbilden tillgängliga, samt beskrivning av bilderna och olika förslag på diskussionsfrågor.

När jag observerade Lisa med barnen i samtalsdiskussionen kring de olika bilderna, hade hon instruktioner på baksidan av bilderna. Det underlättade för henne att förbereda sig för diskussionen och de färdiga instruktionerna blev ett underlag för denna aktivitet. Dessutom var instruktionerna organiserade på ett sätt så att barnen inte lade märke till dem och kunde fokusera sig på bildernas innehåll. Det gjorde att Lisa också kunde ställa följdfrågor vid behov samtidigt som alla barnen skulle känna sig delaktiga i samtalsdiskussionen. Bilderna gav också barnen tid åt att reflektera dess innehåll, precis som Holmsen (2005) menar är viktigt.

I intervjun framhäver Lisa två olika synsätt på begreppet kommunikation. Hon menar att det är viktigt att barnen får uttrycka sig fritt med sitt bildskapande, som blir ett kommunikationsmedel. Hon förklarar också att det är viktigt att stimulera barnens språkliga utveckling genom att t e x läsa sagor. Det kan konstateras att hon har två skilda sätt att se på kommunikation. Dels framhäver hon det verbala språket med dess stimulerande samtal, men också bildskapandet som en uttrycksform och väg till kommunikation.

Återgår vi till det teoretiska begreppet *kommunikation* så utgår Holmsen (2005) från antropologen Gregory Batesons kommunikationsteoretiska perspektiv. Teorin grundar sig i att se kommunikation ur ett större perspektiv. Kommunikation inkluderar alltifrån kroppsspråk (gester, mimik, röstton) till verbala yttranden och tyst kommunikation. Om vi studerar närmare mötet mellan David och Lisa, uppstår en slags kommunikation. Här kan Batesons kommunikationsteoretiska perspektiv appliceras. Även om David inte uttrycker sig verbalt uppstår ett slags samförstånd mellan honom och Lisa. David använder sig av sitt kroppsspråk när han kommunicerar (gester, ansiktsuttryck osv.) med Lisa, som avläser hans signaler samt tar kontakt med honom, där båda har bilden som hjälpmedel i kommunikationen.

Ann-Katrin Svensson (2009) menar att kommunikation ska tolkas som något delas med till sin omgivning där även ett socialt samspel pågår i kommunikationsprocessen. Det är just ett sådant växelspel som framträder i mötet mellan Lisa och David. Pojken delar med sig av sina upplevelser i situationer som gjort honom ledsen, med hjälp av sitt kroppsspråk som blir en kommunikationsform, samtidigt som han har bilden till hjälp för att lättare känna sig förstådd.

Det är väsentligt att den vuxne bygger upp en bra relation till barnet, så att samspelet kan fungera effektivt mellan båda parter. Pedagogen bör ägna tid och uppmärksamhet åt barnet, ta kontakt och vara öppen för en dialog. Vidare är det också viktigt att den vuxne tänker på hur barnens respons tillvaratas, hur pedagogen tar emot barnet och tolkar dess kommunikation (Holmsen, 2005)

Ur observationen framgår att en relation uppstår i mötet mellan Lisa och David som växer fram där båda tar kontakt med varandra. David fortsätter att kommunicera via sitt kroppsspråk samtidigt som han har bilden till hjälp där han kan relatera till sina verkliga upplevelser. Lisa försöker uppfatta det han säger, även om hon inte direkt förstår honom genom att studera hans ansiktsuttryck, gester osv. Det är tack vare bilden, som båda hamnar i ett slags samförstånd där kommunikationen utvecklas. Samma relation uppstår mellan Lisa

och de övriga barnen i gruppen, som hon också tar kontakt med genom att hålla ögonkontakt och samtala med.

Lisas möten med barns bildskapande aktiviteter

I de bildskapande aktiviteterna uppstår ett möte mellan Lisa och barnen, där barnen skapar sina målningar samtidigt som Lisa tar kontakt med dem. Lisa stimulerar barnen till samtal, där de genom sitt bildskapande delar med sig av sina tankar, erfarenheter samt upplevelser. Detta bidrar till ett ömsesidigt samspel, där alla parter påverkar varandra samtidigt som ett lärande uppstår.

Barnes (1994) beskriver bildens betydelse för barnens möjligheter att utvecklas kreativt. Pedagogen ska ha en stöttande och vägledande roll i de kreativa mötena med barnen, genom att uppmuntra barnen till att utveckla sitt skapande och ta vara på deras fantasiförmåga. Samtidigt menar författaren att det finns inget rätt eller fel i tolkningen av barns bilder, då varje barn är unikt och vill förmedla olika saker.

Ur de observationer jag gjort framgår att barnen målar med inlevelse, samt använder sig av sin fantasi. Lisa studerar barnen, tar kontakt med dem och ställer frågor kring deras bildskapande. Barnen berättar för henne om sina tankar kring det som gestaltar samtidigt som Lisa lyssnar och fortsätter stimulera till samtal. Går vi vidare till mötet mellan Lisa och Emil kan vi också se att det uppstår ett ömsesidigt samspel. Lisa tar även kontakt med denna pojke, genom att studera färgerna han valt att måla utifrån och sedan ta reda på vad det är han förmedlar med sitt skapande. Emil delar med sig av sina upplevelser till Lisa genom sin målning av flygplanet. Lisa lyssnar på Emil, där han hela tiden studerar pedagogens respons på det han berättar samt visar. Lisa fortsätter att föra en dialog med Emil samtidigt som hon själv delar med sig av sina flygupplevelser genom att berätta om de resor hon gjort. Emil lär identifiera sig med flygupplevelserna, vilket skapar en relation som bygger på ömsesidig respekt och förståelse.

Dahlberg och Åsen (2005), lyfter fram Loris Malaguzzis filosofi som kan sammanfattas i orden "Ett barn har hundra språk". Författarna påpekar hur viktigt det är att pedagogen tar vara på barns olika uttrycksformer, och ser begreppet kommunikation i en vidare bemärkelse. Det är just det som Lisa understryker i intervjun, samt något som jag märker i observationerna. Allt som barnen skapar i mötet med Lisa är kommunikation. Inspirationen till sitt skapande hittar barnen från olika håll, det kan vara utifrån någon situation som är

självupplevd eller något som de lärt sig i mötet med andra. Kanske barnen inspirerar varandra till skapande genom att ta del av varandras målningar och kommunicera kring dessa.

Lisa försöker också delta i barnens bildskapande aktiviteter. Samtidigt vill hon utifrån samtalsaktiviteten tillämpa vissa komponenter i den bildskapande aktiviteten. Det gör hon när hon gestaltar ansiktsuttryck som förmedlar olika känslor. David reagerar på hennes målningar och visar genom sitt ansiktsuttryck de olika känslorna som han ser på Lisas teckningar. Återigen uppstår en kommunikation mellan båda två där hennes bilder blir en vägledning. De andra barnen fokuserar sig på att måla något helt annat där Lisa ger barnen möjlighet att ägna den tid de behöver åt sitt skapande. Avslutningsvis kan det konstateras att hon har två skilda sätt att se på begreppet bild. De olika bilderna som hon använder sig av i ”Stegvis” utgör en grund för samtal, samtidigt som bildskapandet blir också ett slags språk som barnen delar med sig av.

Pedagogens roll i bildarbetet med barn

Ur intervjun framgår också att Lisa ser på sin pedagogiska roll som något viktigt. Som tidigare nämndes i intervjun, förklarar Lisa att de äldre barnens skepticism till sitt skapande tror hon kan bero på pedagogers bemötande. Vidare menar hon att pedagoger tenderar att styra barnen i deras bildskapande, att försöka rätta till det barnen gör men att det kan ske på ett omedvetet sätt. Holmsen (2005) hävdar hur viktigt det är att pedagogen begrundar sitt förhållningssätt till barnen. Vidare förklarar författaren att den vuxne tenderar att vara för snabb i kommunikationen, att inte ta riktigt tid till sig att fundera över tillvägagångssättet, som oftast sker omedvetet. Därför menar Lisa att det är viktigt att pedagogen stannar upp ibland, begrundar sitt bemötande gentemot barnet, försöker sätta sig in i barnens värld för att få en ökad förståelse kring deras bildskapande. Hon förklarar vidare att hon försöker, i den mån det går, låta barnen få så fria händer som möjligt i sitt bildskapande beroende på vilka avsikter som finns med aktiviteten.

Det är viktigt att pedagoger dokumenterar barns bildskapande, då det blir ett sätt att följa barns lärande och utveckling, samt kunna utveckla sin pedagogiska verksamhet. Den pedagogiska dokumentationen öppnar nya möjligheter för pedagoger att reflektera över sitt arbete, samt fånga barns lärande och vidareutveckla den. (Lenz Taguchi 1997)

Lisa hävdar att hon håller sig positiv till pedagogisk dokumentation och ser dess möjligheter, genom att lyfta barns utveckling och lärande. Samtidigt menar hon att pedagogisk

dokumentation bidrar till att förstärka förskolans kvalitet, genom att verksamheten utvecklas. Dessutom är det ett sätt att vidareutveckla barnens lärande, genom att utgå från deras intressen och behov, i den mån det går. Under observationstillfällena har jag upptäckt att Lisa dokumenterat barnens målningar genom att fotografera, vilket väckt några barns intressen. De barn som varit färdiga med sitt skapande har kommit fram till henne och velat utforska materialet som hon haft med. Då tar Lisa tillfället i akt att diskutera de olika bilderna med de barn som kommer fram, vilket gör att barnen får en möjlighet att följa sitt eget lärande samtidigt som kommunikationen mellan de och pedagogen utvecklas.

Sonjas förhållningssätt till begreppet bild samt möten med barns bildskapande aktiviteter

Låt oss titta på Sonjas bildskapande aktivitet med sin barngrupp. Det kan också konstateras att även hon har ett syfte med sin aktivitet.

Hon utgår från de olika grundfärgerna, något som är välkänt för barnen sedan tidigare. Sonja vill vidareutveckla arbetet med grundfärgerna genom att ge barnen en möjlighet att sätta in färgerna i ett sammanhang, samt skapa något som de relaterar till en viss färg. Sonja presenterar de olika färgerna för barnen som lyssnar nyfiket. Barnen får inspireras av utemiljön innan de påbörjar sitt skapande, när de ställer sig vid fönstret med Sonja. Där tar hon kontakt med barnen genom att fråga de vilka färger som de upptäcker ute, för att ta reda på hur barnen ser på de olika färgerna. Hanna berättar för Sonja att hon tycker om att hoppa i vattenpölar, och att hon vill använda blå färg för att måla vatten. Hanna visar att hon relaterar sin upplevelse till färgvalet, och på det viset sätts det in i en kontext. Sonja låter Hanna få använda sig av den blåa färgen, där hon målar med en inlevelse och genom sitt skapande förmedlar hon sin tolkning av vatten.

Granberg (2001) lyfter pedagogens roll i barns bildskapande aktiviteter. Precis som Lisa hävdar i intervjun, menar författaren att pedagoger ska tillvarata på de olika skapande material som erbjuds i förskolan. Vidare förklarar hon att materialen ska ge barnen utforskningsmöjligheter, där de kan experimentera med exempelvis färger vilket medför till att fantasiförmågan utvecklas.

Låt oss studera Sonjas möte med Omar. Uppstår det något samband om vi jämför Lisas intervju svar med Sonjas möte med Omar?

Vi kan konstatera att det uppstår två skilda förhållningssätt om vi jämför Lisas och Sonjas möte med barnen. När Omar blandar de olika färgerna kommer Sonja fram till honom och förklarar att målningen ska vara tydlig och att färgerna inte ska blandas. Men när jag frågar Omar vilken färg som uppstått efter färgexperimentet ändrar Sonjas förhållningssätt karaktär. Min tanke var inte från början att jag skulle delta i observationen av den bildskapande aktiviteten som Sonja höll i, men jag var nyfiken på Omars respons kring min fråga. När Omar berättar för mig vilken ny färg som han upptäckt, börjar Sonja undra hur Omars nya färgupptäckt gått till genom att ta reda på mer.

Marner och Örtegren (2003) menar att det är viktigt att pedagogen är lyhörd för barnens tankar, upplevelser samtidigt som deras bildskapande ska bekräftas och uppmuntras. Sonja lyssnar på vad pojken vill förmedla med sin målning, genom att fortsätta stimulera till samtal. Omar berättar att hans drake har gömt sig bakom ett berg. Sonja försöker då ta reda på mer om draken och får veta av pojken att han relaterar draken till en leksak som han tagit med sig till förskolan tidigare.

En förklaring till att Sonja ändrar sitt förhållningssätt kan vara att hennes ursprungliga avsikt med den bildskapande aktiviteten var att arbeta med de olika grundfärgerna, där barnen skulle sätta in dessa i ett sammanhang. Då hon hade en annan intention med sin aktivitet än vad Lisa hade med sin, kan det ha gjort att barns bildskapande fått en annan innebörd.

Som Lisa understryker i intervjun, kan pedagoger ha en benägenhet att omedvetet förhålla sig på ett visst sätt till barns bildskapande, till exempel genom att vilja få fram ett visst resultat. Detta bekräftar även Holmsen (2005), då hon menar att ett omedvetet bemötande kan uppstå och att pedagogen då bör reflektera kring sitt förhållningssätt gentemot barnen. Sonja hade kanske också omedvetet förhållit sig till Omars skapande på ett annat sätt. Min kontakt med Omar kanske fick henne att ändra sitt sätt att möta hans bildskapande.

Låt oss begrunda Wides definition av begreppet bild. Enligt Wide (2005) blir bilden som en slags kommunikationsform. I våra bilder finns en mening, ett budskap som vi vill dela oss av till omgivningen. I bildskapandet ingår olika material, tekniker som vi kan ta del av, som blir slutligen en produkt vi skapat samt vill kommunicera med.

Om vi jämför Wides definition av bild, hur förhåller sig Sonja till det?

Till en början ser hon inte kanske Omars bildskapande på samma sätt som han gör det. Bildskapandet innehåller ett budskap som väntas på att kommuniceras till Sonja. Omar vill

förmedla något med sin drake även efter beblandningen av de olika färgerna. Hans tolkning är att det fortfarande är en drake trots att kanske Sonja inte ser det. Det pekar på att båda har olika sätt att tolka skapandet på. Sonjas förhållningssätt till Omars bildskapande ändras med tiden, vilket tyder på att hon förstår att Omar vill dela med sig av något som är av betydelse för honom. Då vill hon ta reda på hur hans nya färgupptäckt gått till, vilket visar att hon ser att Omar vill kommunicera något med sin bild.

Nöjd (2013) har intervjuat förskolläraren Lena Grandin Eriksson som bidrar med sina erfarenheter kring sina möten med barnen. Hon förklarar att det inte är barnens skapanderesultat som är det viktiga, utan att de får chansen att kunna granska olika material, prova dem på olika sätt samt hitta sitt eget uttryckssätt. I sina möten med barnen brukar Lena ta vara på deras olika sätt att experimentera med färger och stimulera till samtal. Avslutningsvis betonar hon vikten av att inte bedöma det som barnen skapar.

Sonja har kanske i början varit mer inriktad på att lära ut barnen om de olika grundfärgerna samt sätta in dem i en kontext. När Hanna berättar att hon associerar fenomenet vatten till blå färg, får hon skapa sin version av detta genom att måla. Då Sonja har en intention med aktiviteten kring de olika grundfärgerna, kan det tolkas som att fokus har legat mer på lärande samt resultat som färgerna ger upphov till. Däremot kan vi konstatera att Omar ändå lyckas kommunicera sitt budskap till Sonja, då hon väljer att ta reda på mer kring vad han vill förmedla med sin målning, där ett nytt förhållningssätt uppstår. Genom Sonjas frågor får Omar då en möjlighet att dels utveckla sin kreativitet, men också stimuleras i sin kommunikation med pedagogen.

Det kan konstateras att Lisa och Sonja har olika sätt att förhålla sig till barns bildskapande, samt begreppen bild och kommunikation. Det kan bero på att båda tolkar begreppen på olika sätt samt bär på olika kunskaper och erfarenheter. Lisa och Sonja kan på egen hand inhämta kunskap kring ämnet, men även hela verksamheten kan gynnas genom att alla pedagoger genomgår en utbildning inom estetiska uttrycksmetoder. Det handlar inte om vem som har rätt eller fel, utan hur pedagoger kan arbeta vidare med den estetiska metoden bild samt fördjupa sina kunskaper. Båda pedagogerna kan ta del av varandras erfarenheter och kunskaper kring barns bildskapande, tillsammans kan de stödja varandra i sitt vardagliga arbete med barnen och inspirera varandra i sitt pedagogiska arbete.

Birgittas erfarenhet kring den bildskapande miljön

Låt oss gå över till min intervju med Birgitta. I intervjun förklarar hon hur hon upplever att miljön påverkar barnens möjligheter till skapande. Hon berättar om den planerade omorganiseringen av förskolan, de nya avdelningarna som ska komma till från en annan näraliggande förskola inom samma område. Hennes tankar kring rummet som hon nämnt kan bli ett skapanderum, tyder på att hon önskar förändringar. Detta talar för att lokalernas utformning har en stor betydelse för barns möjligheter till bildskapande aktiviteter.

Åberg och Taguchi (2007) menar att den fysiska miljön i förskolan ska inbjuda till lärandemöjligheter för barnen, där barnen får utforska rummen och materialen. Däremot menar författarna att det ibland kan vara svårare än man tror att skapa en sådan miljö. En vanlig orsak är att lokalerna inte har tillräckligt stora utrymmen för att kunna skapa utforskningsmöjligheter som kan effektivisera lärandesituationen för barnen. Författarna lyfter också miljöns anpassning för barnen, att det är viktigt att rummen uppdateras, då barnen kan ha ett behov av det, beroende på vilka intressen de har.

Birgittas uttalanden om miljöns betydelse för barns skapande styrks av det som Åberg och Taguchi (2007) beskriver. Rummet som Birgitta berättat om, som enligt henne har potential till att utformas till en skapande ateljé, påverkar dels barnen och pedagogerna. Vilka konsekvenser kan detta ge? Barnen påverkas i det avseendet att de får färre möjligheter till att utveckla sitt skapande. Pedagogernas verksamhet påverkas, då de får minskade resurser och möjligheter till att skapa något nytt för barnen, något som stimulerar barns lärande, men som också förstärker förskolans kvalitet.

Enligt Birgitta hade hon som pedagog kunnat få en djupare förståelse för barns skapande, om möjligheten till en skapandeateljé funnits. På detta sätt hade pedagogerna kunnat finna nya vägar till barns lärande genom bildarbetet. Fördröjningen av omorganiseringen påverkar också pedagogernas möjligheter till att utveckla sin verksamhet. Man kan diskutera vad fördröjningen av omorganiseringen kan bero på. Kan det vara en politisk fråga? Birgitta förklarar att kommunerna ansvarar för hur mycket resurser som olika verksamhetsområden har att tillgå (Utbildning, Vård och Omsorg osv). Hennes uttalande bekräftar att frågan hamnar på en politisk nivå. Det kan konstateras att fördelningen av resurserna påverkar självklart förskolans kvalitetsnivå och pedagogernas möjligheter med att utveckla verksamheten. Birgittas tankar lyfter den fysiska miljöns betydelse för barns bildskapande, d v s hur utrymmet i lokalerna ska användas. Den stora ytan i rummet är ämnad till att utnyttjas

av en ny tillkommande avdelning, där arbetsprocessen dröjer. Frågan är vad som ska prioriteras i en förskolas verksamhet? Är det lokalernas utrymmen eller sammanslagningar av avdelningar? Vi kan också konstatera att detta är en komplex fråga, då det råder olika uppfattningar från olika håll vilka prioriteringar som ska förekomma på förskolan. Pedagogerna verkar inte ha något utrymme att påverka så mycket, då besluten tas av kommunen. Hade det funnits fler möjligheter till barns bildskapande, ifall Birgittas önskemål hade tillvaratagits?

4.6 Sammanfattning av resultat

I mitt arbete kan jag dra flera slutsatser, sett ur de olika aspekterna som jag försökt belysa. Vad gäller barns bildskapande, visar min bildanalys att Omar och Samira vill förmedla något med sina målningar. Båda tolkar sitt skapande på olika sätt samtidigt som de utforskar sin kreativitet, där en inlevelse samt upptäckarglädje av olika färger samt former uppstår.

Min undersökning visar också att pedagogers bemötande av barns skapande har en stor betydelse. Dels för att barnet ska kunna fortsätta utveckla sin kreativa förmåga, men också för att pedagogerna ska få en djupare förståelse för barns bilder. Resultatet visar också två skilda sätt att möta barns skapande, där jag jämfört två pedagoger. Då det uppstår skillnader i pedagogers förhållningssätt kan det konstateras att det är viktigt att pedagogen för en medveten reflektion kring sin roll i bildarbetet med barn. Detta bekräftar också betydelsen av att pedagogen uppmuntrar barnen i deras skapande samt stödjer dem i deras utveckling som kan ske genom pedagogisk dokumentation.

Pedagogerna har olika intentioner med sina bildskapande aktiviteter. Lisa hade en samtalsaktivitet med bilder där hon försökte överföra vissa moment till den bildskapande aktiviteten. Detta tyder på att Lisa har två skilda sätt att se på begreppet bild: dels genom att ha en diskussion kring bilder men även att barns bildskapande är ett språk i sig. Även om Lisa försökte förankra samtalsaktiviteten i den bildskapande aktiviteten fokuserade sig barnen på att skapa sina egna målningar. Lisa har då låtit dem ägna sin tid åt detta då hon anser att det är viktigt att barnen får också en möjlighet att skapa fritt. Sonjas avsikt med sin bildskapande aktivitet har varit att lära barnen om de olika grundfärgerna och se deras sammanhang.

Studien lyfter också miljöns betydelse (utformning av rummen) för barns möjligheter till bildskapande. Omorganiseringar av förskolan genom sammanslagningar av avdelningar, har visat sig påverka pedagogers möjligheter till att utveckla barns bildskapande negativt. Detta

sätter sina spår även i barnen, där de får färre möjligheter att dels utforska, men också utveckla sin kreativitet. Vi kan konstatera att denna fråga är lite svårlöst, då det råder olika åsikter om vad som ska prioriteras i förskolan. Det är också en politisk fråga, vilket bidrar till att pedagogerna har ett minskat inflytande, men även barnen. Hur kommunens fördelade resurser ser ut, avgör till stor del vilka möjligheter pedagogerna får till att kunna använda det stora rummet som en skapandeateljé. Det kan fastslås att pedagogerna på Rymden får använda de utrymmen som finns att tillgå, även om de velat att situationen varit annorlunda.

5. Slutsats och diskussion

I min undersökning har jag försökt ta reda på hur pedagogernas möten ser ut med barns bildskapande, hur de arbetar med barns kommunikation och vilken roll bilden har i barns kommunikation. De olika aspekterna som jag har utgått ifrån i mitt arbete har tjänat som ett hjälpmedel för att kunna besvara syftet. Aspekterna har inriktat sig på flera områden: hur mötet ser ut mellan pedagoger samt barn, vilka intentioner som ligger bakom pedagogers bildskapande aktiviteter, hur miljön ser ut samt vad barnen vill förmedla med sina bilder.

Resultatet visar att Lisa och Sonja förhåller sig till begreppen bild och kommunikation på olika sätt vilket syns i deras möten med barns bildskapande. Det kan konstateras att pedagoger har en viktig roll i att uppmuntra barn till bildskapande genom att stimulera till samtal.

Observationerna visar att pedagogerna har olika intentioner med sina bildskapande aktiviteter, då de förankras i ett tema som pågår i förskolan och som barnen känner igen. Detta leder till att aktiviteterna blir mer eller mindre styrda från pedagogernas sida, samtidigt som barns intressen försöker tillvaratas vilket framgår ur de bildskapande aktiviteterna.

Min bildanalys visar att barn har något att förmedla, och beroende på vad det är som de vill framhäva med sin målning, tolkar omgivningen det på olika sätt och att det inte finns rätt eller fel. Bildanalysen underlättar också för oss att förstå att barn tolkar om sina bilder kontinuerligt vilket tyder på att bilden är föränderlig och att barnens fantasi- och kreativitetsförmåga utvecklas.

Tittar vi på miljöaspekten, kan det konstateras att miljön har en påverkan på barns möjligheter till att utforska sitt skapande, enligt Birgitta. De små utrymmena som finns till bildskapande menar hon räcker inte till för att barnen ska få ut mer av sitt skapande, samt för att hon ska kunna få en bättre förståelse för det barnen förmedlar. Omorganiseringar av förskolan påverkar möjligheten till att ett av de stora rummen kan användas som en skapandeateljé. Samtidigt drabbas inte bara barnen, utan även pedagogerna då det kan påverka deras möjligheter till att utveckla sin verksamhet. Detta tyder på att förskolans pedagogiska verksamhet hamnar i skymundan och vilken prioritering som kan göras är beroende av vilka beslut som kommunen tar, vilket gör det till en politisk fråga.

Genom min kvalitativa metod har jag kunnat undersöka de olika aspekterna som jag presenterade inledningsvis. Det urval som jag gjort av det empiriska materialet har inte

påverkat mitt resultat på ett negativt sätt. Däremot kan jag fastslå att fler intervjuer, observationer samt målningar hade kunnat ge ett större underlag. Men eftersom jag utifrån det urval som gjorts ändå funnit intressanta perspektiv att diskutera menar jag att jag uppnått det huvudsakliga syftet med detta arbete. Dessutom tror jag att material som innehåller varierande saker att diskutera och se närmare på ger en bättre grund att sedan analysera utifrån och förstärker därmed kvalitén. Samtidigt blir inte resultatet representativt oavsett hur mycket material som analyseras. Däremot ger den en inblick i hur arbetet med barns kommunikation på en förskola ser ut, en inblick som förhoppningsvis också kan väcka andra läsarnas intresse samt inspirera verksamma pedagoger i deras arbete med barnen.

Under resans gång har nya tankar väckts i mitt arbete. Nu när jag förstår vilken betydelse miljön kan ha för barnens möjligheter till bildskapande aktiviteter, kan liknande aspekter undersökas vidare. Mitt intresse har väckts för vilken påverkan arbetsmiljön har på pedagogers vardagliga arbete med barnen. Det intressanta är att läroplanen betonar att varje barns individuella behov ska tillgodoses. ”Verksamheten ska anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans än andra ska få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar så att de utvecklas så långt som möjligt.” (Läroplan för förskolan, Lpfö98, rev. 2010, s. 5)

Denna insikt har fått mig att fundera på min framtida yrkesroll. Hur vill jag skapa möjligheter till barns bildskapande aktiviteter? Detta beror på om det är en resursstark respektive resurssvag förskola, vilket styr mina möjligheter till att utveckla bra lärandemiljöer för barns skapande. Det jag däremot kan göra, är att utnyttja de resurser som finns att tillgå, ta vara på rummets olika utrymmen, och genom dessa utforma en stimulerande och lustfylld miljö för barnen.

Frågan blir då: Hur kan pedagoger tillgodose varje barns behov med den situation som förskolan befinner sig i idag? (ökat antal barngrupper, större arbetsbörda, antalet ökade sjukskrivningar etc). Det är just denna fråga som väcker mitt intresse för min framtida yrkesutövning och eventuella vidare undersökningar. Förhoppningsvis kommer detta att bidra till en djupare kunskap samt förståelse för förskolans plats och betydelse i samhället. Min ambition är att jag får ett nytt perspektiv på pedagogers arbetssituation, samtidigt som jag hoppas på att frågan vidare väcker läsarnas intresse.

Käll- och litteraturförteckning

1. Insamlat empiriskt material (I författarens ägo)

Fältanteckningar, observationer, intervjuer och fotografier insamlade i september 2013

2. Internet

Skop – kvalitativa metoder. <http://skop.se/metoder/kvalitativa-metoder/> [om observationer och intervjuer] Hämtad 2011-09-10.

Skolverket, läroplanen för förskolan. www.skolverket.se [Läroplan för förskolan 1998 reviderad 2010 (Lpfö98, rev. 2010)] Hämtad 2011-09-15

3. Litteratur

Ahlner Malmström, E. (1991). *Är barns bilder språk?* Stockholm: Carlsson

Aronsson, K. (1997). *Barns världar – barns bilder*. Stockholm: Natur och Kultur

Barnes, R. (1994). *Lära barn skapa*. Lund: Studentlitteratur

Dahlberg, G & Åsén, G. (2005) Loris Malaguzzi och den pedagogiska filosofin i Reggio Emilia. I B. Forsell, A (Red.): *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber s. 188-211

Granberg, A. (2001). *Småbarns bild och formskapande*. Stockholm: Liber

Lenz Taguchi, H. (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS

Holmsen, M (2005). *Samtalsbilder – en väg till kommunikation*. Lund: Studentlitteratur

Marner, A & Örtegren, H. (2003) En kulturskola för alla- estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv. *Forskning i fokus*, nr 16. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. s 7-133 Tillgänglig på Internet: <http://www.smok.se/sites/smok.se/files/Enkulturskolaforall.pdf> (2013-09-20)

Nöjd, M (2013). Titta, här blev det grönt! i *Pedagogiska magasinet*. Nr 3/ 13 s. 52-55

Patel, R & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder- att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur

Svensson, A-K (2009). *Barnet, språket och miljön. Från ord till mening*. Lund: Studentlitteratur

Säljö, R (2000). *Lärande i praktiken ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Wallin, K (1996). *Reggio Emilia och de hundra språken*. Liber Utbildning AB, Stockholm.

Wide, K (2005). *Bildens helande kraft*. Falun: Mareld

Åberg, A & Lenz Taguchi, H.(2007) *Lyssnandets pedagogik*. Stockholm: Liber AB.

Bilaga1

Intervjufrågor till pedagoger

1. Vilken betydelse har bild för barns kommunikation, enligt dig?
2. Vilken betydelse tycker du att bild har i er pedagogiska verksamhet?
3. Hur ser du på begreppet bild?
4. Hur ser du på begreppet kommunikation?
5. Vilken betydelse anser du att miljön har för barns bildskapande?
6. På vilket sätt arbetar ni med bild i er verksamhet?
7. Hur ser du på din roll i bildarbetet med barn?
8. Hur ofta har ni bildskapande aktiviteter i er verksamhet?

Bilaga 2

Informationsbrev

Hej alla föräldrar!

Mitt namn är Sanja, jag läser till förskollärare den sista terminen på Malmö Högskola och håller på att just nu skriva ett examensarbete om bland annat barns kommunikation.

Jag kommer under vecka 38 genomföra min undersökning på Rymden, där jag ska observera ett par pedagoger med varsin grupp på fyra barn i åldrarna 3-5 år. Jag kommer att studera hur mötet ser ut mellan pedagoger och barn i bildskapande aktiviteter. Under tiden kommer jag att fotografera barnens målningar och självklart kommer varken barnen eller deras namn att synas. Anledningen till att jag ska fotografera barnens målningar är för att jag hade tänkt att i mitt arbete göra en bildanalys, som ska underlätta för mig att förstå vad barn vill förmedla med sina bilder.

Härmed skulle jag uppskatta om ni kan ge ert medgivande till att era barn deltar i min studie. Undersökningen kommer enbart att användas i utbildningssyfte och ingen annan kommer att ha tillgång till studien. Nedan kan ni godkänna att ert barn deltar i undersökningen. Tack för er hjälp!

Härmed vill jag/vi

- ge min/vår tillåtelse att mitt/vårt barn deltar i studien.
- inte ge min/vår tillåtelse att mitt/vårt barn deltar i studien.

Barnets namn: _____

Namnsteckning: _____